

ROMÂNIA ȘI ADOPTAREA EURO

„Sometimes there is no next time, no time-outs, no second chances. Sometimes it's now or never”. Alan Bennett

Autorii privesc cu vădită îngrijorare lipsa de apetență pentru implicarea României în destinul european, ca manifestare publică, spațiul public fiind ocupat cu dezbaterile unor „teme curente” bazate pe speculații și bâlbâieli. Preopensiunea pentru panicarea populației este mai mult decât evidentă, dacă ceea ce se discută interminabil este ce se întâmplă cu veniturile românilor în prezent și în perspectivă, de altfel un subiect sensibil dar și important, măcar pentru cei care știu că economia de piață are ca motor consumul agregat, în cadrul căruia cel al gospodăriilor este o componentă esențială. Vrem, însă, să ne referim cu predilecție la actualitatea unor demersuri pentru viitorul european la nivelul Uniunii Europene, România fiind Stat Membru al acesteia deplin și cu drepturi egale, și, în mod necesar, implicată. Pro-activ sau contemplativ? Există o fereastră de oportunitate, care în opinia noastră nu trebuie pierdută, dar dezbaterile constructive (chiar cu nuanțe academice) și pe această temă eludată prin vindicarea complexității, riscurilor, dificultăților, nepregătirii etc., adică a neputinței. Nu putem să nu punem întrebarea dacă este vorba de o realitate efectivă a neputinței sau de concentrare vădită a unui vector de comunicare „cu carte” pe un mesaj străin intereselor pe termen mediu și lung ale României. Autorii insistă pe faptul că reformarea Uniunii Europene este o mare oportunitate pentru România, de a se ieși dintr-un con de umbră al pasivității recunoscute de altfel. Bilanțul celor 10 ani de la aderare cu cele bune și mai puțin bune și modul în care ar trebui să vedem participarea noastră la procesul de integrare europeană de acum încolo ne oferă argumente serioase de a pune în coșul negocierilor teme tari, de interes reciproc mult mai echilibrate în fața (unor) partenerilor noștri. Din acest punct de vedere, ne îndepăptăm până la contrariul față de o serie de poziții exprimate în spațiul public, pledând pentru o altă privire la oportunitatea temporară pe care România o poate valorifica.

MAI MULTĂ SAU MAI PUȚINĂ EUROPĂ?

Oportunitățile imediate ale României, privite și ca proiecții în timpul cel mai adecvat al fructificării lor, sunt finalizarea intrării noastre în Spațiul Schengen, o consintă pregătire pentru președinția rotativă a Consiliului UE și poziționarea față de documentele de reflecție ale Comisiei Europene, inclusiv adoptarea euro. Oportunitățile par simple când sunt definite prin cuvinte, dar responsabilitatea operaționalizării lor cade într-un context în care dezbaterile cu privire la „**mai multă sau mai puțină Europă**” este relativ acută. Ea nu este o noutate a momentului, procesul de integrare cunoscând din această perspectivă fluxuri și refluxuri, dar întotdeauna legate de țaria liderilor și de urmărirea cu obstinație a esenței procesului de integrare. Alegerea între o mai multă sau mai puțină Europă este pusă cu acuitate în prezent în contextul efectelor celei mai persistente crize economice și geopolitice străbătute de continent în ultimele decenii. Negocierile pentru un nou plan multidimensional de stabilitate continentală trebuie să se concentreze și mai mult pe dimensiunea geopolitică a scopului reformelor UE, după cea financiară, economică, bancară și a datorilor suverane. Securitatea păcii trebuie privită ca prioritate absolută, iar România are nevoie de a-și întări ancorele de apartenență la UE și NATO.

Problema unei Europe mai extinse sau mai restrânse, ajunsă la cetățean, este un principiu corect sau un subterfugiu al unor politicieni? Modul în care s-a ajuns la referendum-uri, la nivel de țară, în cazul Marii Britanii, cu întrebarea precisă de a mai rămâne sau nu în UE, sau referendum-uri de secesiune în cadrul unui stat membru al UE (Spania – Catalonia, Marea Britanie – Scoția), nu neapărat însoțite de ieșirea unei părți a unui stat membru UE din UE, are sau nu semnificații grave cu privire la calitatea guvernantei europene în ansamblul ei? Motivațiile, ca posibile răspunsuri, trebuie reduse la un numitor comun și anume că, fie principii ale guvernantei europene de la Bruxelles nu mai sunt consensualizate ca mod de acțiune decât la limita de jos a unui impact benefic pentru cetățeni, fie contribuțiile mari în resurse ale unor state în raport cu efectele distribuției acestora ridică problema responsabilității laxe a beneficiarilor acestora. Aceste alternative trebuie privite în termeni de a întări sau slăbi însăși funcționarea UE. Simptomul devine acut mai ales în momente de dificultăți politice sau alte crize la nivel de UE, de altfel toate fiind momente traumatice pentru liderii europeni, când, pe fondul celor descrise, se vine doar cu declarații de a adânci integrarea politică și economică, cu constatarea imediată a „marii complexități” în realizarea acesteia. Privind la declarațiile cu privire la Uniunea Politică, Uniunea Fiscală sau Uniunea Bancară eliberate în timp de lideri europeni importanți, ideea de amânare perpetuă este evidentă. Acest cor nu este benefic pentru România, atât timp cât ea nu primt și consumat (nu neapărat din vina ei) toate instrumentele integrării cunoscute în prezent.

Președintele Franței, François Hollande vorbea, în timpul mandatului său, despre crearea unui „guvern” al Zonei euro cu buget și parlament propriu, având în vedere că ieșirea chiar și temporară a Greciei din grupul celor 19 ar fi o decizie contrară filozofiei integrării, deci o primă admitere a posibilității reale de regres sau de întoarcere din drum a procesului integrării. S-a mai vorbit chiar de un plan secret de ieșire ordonată a unor țări din UE care nu performează conform, or acest lucru nu face decât să accentueze ideea cine ar trebui să fie inițiatorul despărțirii de UE, statul membru cu un pas înainte, din motive de mândrie națională sau UE din motive de a dojeni, cu putere de exemplu pentru noii aspiranți.

Cert este că, pe fondul dezbaterii „mai multă sau mai puțină Europă”, criza Greciei a adus un prejudiciu critic echilibrului dintre Franța și Germania, garanți ai integrării europene ca proces istoric continuu, Germania demonstrându-și abilitatea de a fi un „reluctant hegemon” (France Looks to Fix Eurozone, Stratfor, 22 iulie, 2015). Această caracterizare, cu recunoașterea că Germania are nevoie de un consens din partea celorlalți parteneri, a fost treptat admisă de Franța prin acceptarea „unei oarecare influențe a Berlinului în procesul decizional comunitar cu menținerea fațadei unui leadership dual pe continent”.

Este de reținut faptul că dezbaterile pe tema „mai multă sau mai puțină Europă” este conexasă și la tendința hegemonică a Germaniei în cadrul UE, suficient de manifestă pe parcursul crizei care a debutat în 2008 și ulterior, hegemonie pe care o circumscriem unui stat membru puternic economic și politic, apărător tradițional al integrării europene din motive istorice și geopolitice bine cunoscute. Chiar dacă apelul la solidaritate și uniune par superflue și sunt subiect al multor critici ale unor economiști cu recunoaștere mondială (Stiglitz, Roubini, Piketty), trebuie să rămânem atașați de un principiu geopolitic mult mai profund, cel al menținerii alianței economice și politice franco-germane, chiar dacă Franța este încă slăbită economic (este subiect al obligațiilor unui stat membru cu deficite excesive) și cu o putere de influență politică pe continent redusă. Pentru ambele probleme, noul președinte al Franței, Emmanuel Macron, s-a angajat cu soluții mai ferme în ceea ce privește gestiunea Zonei euro.

UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI MONEDA UNICĂ

Despre mai multă Europă ne vorbea și ministrul italian al economiei și finanțelor, Pier Carlo Padoan, lansând ideea unui fond monetar european în vederea susținerii monedei unice (conform unei declarații preluate de AFP, din 10 august 2015). Padoan ne spunea că „există două dimensiuni într-o construcție comună atât de ambițioasă cum este uniunea monetară. Prima dimensiune privește disciplina și încrederea reciprocă, iar a doua dimensiune este că sunt necesare elemente comune care să facă din participarea la uniunea monetară ceva mai mult decât simpla punere la comun a monedei”.

Nu este prima dată când lideri italieni, trecând peste convingeri ideologice, susțin ideea „Statelor Unite Europene”, care presupune deopotrivă mai multă mutualizare (fond monetar, buget comun) și **risk sharing**. „Euro trebuie să se întărească și să meargă înainte, este o mașină neterminată, puternică, care a fost întărită în ultimii ani, dar această consolidare trebuie încheiată”, a apreciat Padoan. Se pare că tocmai țările nordice din Zona euro, care pretind mai multă disciplină au reticențe cu continuarea proiectului euro în direcția necesității sale reale de a cuprinde toate Statele Membre, de a realiza pilonul fiscal și, respectiv, Uniunea Fiscală. Or, acest un astfel de demers, singurul cu tentă coezivă și incluzivă, este singurul spre o Europă unită și o reală consolidare a UE.

În același context, trebuie să revenim și la semnificația mai profundă a creării monedei unice ca proiect politic. Este mai mult decât clar că numai o monedă unică puteau lega Franța și Germania într-o cooperare de a fi numai împreună în misiunea de lider comun al Europei. Uniunea Monetară și Economică a cimentat politic și tehnic acest tandem, o frumoasă combinație între voința politică și mecanismele tehnice, dar implementate numai pe jumătate deocamdată. Voința politică s-a concretizat în realizarea Băncii Centrale Europene ca instrument al pilonului monetar pentru funcționarea euro, dar ea ar fi trebuit să se manifeste și prin responsabilitatea constantă în cooperarea aplicării Pactului de Stabilitate și Creștere (așa cum își dorea Jaques Delors în celebrul său raport care a dus la crearea EMU) ca precursor în crearea ulterioară a Uniunii Fiscale. Succesul euro din primul deceniu de funcționare este mult mai mult legat de o reală cooperare între voințele politice ale statelor care utilizează moneda unică, însă suficient de înfrântă de criza financiară și economică.

Se naște, însă, o nouă întrebare, la momentul recunoașterii că ceva trebuie făcut cu funcționarea euro. Măsurile avansate, de crearea a unui a unui post de ministru de finanțe, mini-parlament și buget al Zonei euro, ne conduce spre ideea că mai multă sau mai puțină Europă nu se mai aplică pentru toate statele membre ale UE, ci doar pentru unele, ceea ce generează un alt dualism în guvernarea de ansamblu a UE. Din punctul nostru de vedere se continuă cu întărirea de voințe politice selective ale unor State Membre, pe surrogat de instrumente (vezi Pactul Euro Plus, SixPak etc. la care au achiesat și țări nemembre ale Zonei euro, cu obligații interne dar fără putere de decizie asupra zonei) și nu pe ceea ce prevedea viziunea proiectului politic al integrării.

A observa o „nouă răscruce” la altele deja practicate în cadrul UE, ne creează aparent dificultăți în contopirea unui proiect național cu avantajele comunitare, când clubul UE este deja divizat. Ultima divizare, un precedent periculos în opinia multora, este reprezentată de coaliția creată de Germania cu țările europene nordice împotriva unor țări sud-europene, ambele părți ale baricadei putând să fie extinse lesne, cu invocarea unor noi motive, de la încălcarea regulilor privind deficitele și datorile excesive la alte aspecte de natură să pună Uniunea în pericol. Preocuparea pentru ieșirea ordonată a unei țări din UE ar putea duce la criterii de motivare foarte dure. Nu credem că este momentul cel mai bun de intimidare a Statelor Membre, ci unul de fluidizare a cooperării politice ale acestora pentru decizii majore care să miște proiectul european spre alte stadii de consolidare și integrare, mai ales a uniunilor parțiale puse deja în funcționare, cum este Uniunea Bancară, precursor și ea al Uniunii Fiscale.

Suntem, deci, în fața unei alte provocări, la a cărei soluționare avem tot interesul de a contribui, dacă avem de promovat un proiect național care include interese naționale. Contextul este bine definit de Jacques Attali când afirmă că Europa parcă este în etapa „de a nu lua acele decizii care se impun pentru salvarea durabilă a Zonei euro” („La procrastination, maladie

du siecle occidental”, Le Monde, 17 iunie 2015). Sperăm că această maladie să nu fie o resemnare capabilă să lovească în puterea de inițiativă a instituțiilor Uniunii chemate să ia decizii critice într-un moment critic.

De asemenea, nu se poate omite faptul că însăși UE are propriile ei provocări legate de noua paradigmă a intereselor ei interne și externe în context regional și global. Mai multă Europă, în opinia noastră, ar fi un atu în bătălia „marilor puteri” în impunerea intereselor, iar România are tot interesul reușitei UE pentru ceea ce are ea de promovat în interiorul Uniunii. Într-o mai multă Europă avem de judecat avantajele și dezavantajele noastre într-un context global și regional complicat și complex. Ca urmare, proiectul național capătă capabilitatea strategică numai în măsura în care va fi axat pe o conduită fermă în ceea ce privește stabilitatea economică și politică a României, condiție majoră a poziționării ei geografice într-o zonă de confluență directă a câtorva „puteri globale”, UE/NATO, care ne includ și Rusia.

Această confluență ne conduce la cele cinci lecții de politică externă ale lui Stephen M. Walt, profesor de relații internaționale la Harvard University („Les cinq grandes leçons de politique étrangère de ces vingt dernières années” în Monde, 16 decembrie 2014), din care cităm una care ni se pare actuală și este legată de orgoliile unor politicieni: evitarea „**combinației fatale dintre aroganță și excesul de încredere în sine**”, cu consecințe din cele mai grave. În ceea ce privește România, este de interes relevanța dată unor repercusiuni pe termen lung de către Walt, atunci când se referă la lărgirea NATO, *suficiența „șarmului și a persuasiunii diplomaților americani”* pentru o soluție în Orientul Apropiat sau orgoliul Rusiei de fi produs criza Ucrainei.

Conform unei concluzii, tot Walt ne avertizează că într-o lume caracterizată prin mai multe centre de putere, certe dar inegale, o politică internațională generată de orgolii este domeniul unei competiții acerbe, unde chiar cei mai puternici actori au dificultăți să-și impună propria lor viziune, planuri grandioase sau cruciade ambițioase, care de cele mai multe ori eşuează. Prin apartenența la UE și NATO, România se poate mândri că este o parte a unei puteri globale, în cadrul celui mai grandios proiect politic european, iar **autenticitatea profunzimii acestei apartenențe este importantă prin pașii necesari spre o integrare și mai adâncă a României, cum sunt intrarea în Spațiul Schengen și Zona euro.**

Considerăm că România a erodat deja mult din credibilitatea unui demers extrem de serios la care s-a angajat, cu o voință tare, atunci când a semnat tratatul de aderare la UE: adoptarea monedei unice. Chiar dacă, pentru acest proiect național al României – parte a proiectului ei european – ne bucurăm de o derogare temporară, constatăm cu uimire și mâhnire că, după zece ani de la aderare, preocupările pentru o abordare serioasă, în sens instituțional și pragmatic, pentru un obiectiv absolut necesar care să desăvârșească integrarea noastră europeană, întârzie dincolo de oportunitate. Este vorba, în același timp, și de o necesară ancorare directă la deciziile UE.

Credem, de asemenea, că am consumat mult prea multe eforturi în afara unui cadru instituțional axat pe pregătirea adoptării monedei unice, pentru a concluziona neputința de a duce acest proiect național spre o realizare pragmatică. Nu problemele teoretice (asupra cărora se pedalează de către unii) ne împiedică să vedem calea și punctul final ale unui astfel de proiect, ci faptul că el nu a figurat negru pe alb pe un document oficial pregătit (o foaie de parcurs), care să-i dea o abordare serioasă din punctul de vedere al unor politici publice naționale dedicate adoptării euro.

Considerăm că este foarte ușor să contabilizăm presupusele deficiențe pentru o pregătire serioasă a economiei naționale, când niciun program politic de guvernare nu a avut ca obiectiv explicit o dinamică a unei convergențe reale (să înțelegem reforme structurale), spre o structură care să facă sustenabilă circulația euro și pe teritoriul României. În schimb, în cercuri științifice (unele măcar presupuse), cercuri de afaceri și cercuri de interese au fost **dezbatere mai mult despre cum nu ar trebui să gândim în legătură cu adoptarea euro**, fără să se pună ceva în loc, ca să nu spunem că, de fapt, s-a încercat chiar îndepărtarea de acest obiectiv, inclusiv prin contestarea angajamentului politic asupra faptului că respectivul lucru trebuie să se întâmple cândva.

Uniunea Europeană nu s-a speriat la ideea de a pune „căruga înaintea cailor”, tocmai dintr-un motiv pragmatic al viziunii proiectului integrării într-un anumit context istoric, și anume că o posibilă uniune politică are nevoie de un instrument pentru a fi realizată. Când uniunea monetară era încununarea unei uniuni politice în sens de statalitate, noi am fost tentați să ne blocăm în tradiția istorică, dar și în „tradiția” întârzierilor în „livrarea” a ceva necesar în propriul interes național. Criza financiară, criza Zonei euro și chiar criza euro ne-au alimentat această neîncredere (inclusiv poziționarea unor alte State Membre), chiar și atunci când înțelepții ai Uniunii au declarat, dintr-o convingere greu înțeleasă de teoreticienii noștri, că, dacă „**euro va cădea, va cădea Uniunea**”.

Se impune întrebarea: De ce nu a fost înțeles acest strigăt sau, măcar, ordinea lucrurilor pe care le-a conținut (și nu este numai cazul nostru!), când tot noi știm că, și atunci când un stat dispăre, ceea ce rămâne este banca sa centrală și tezaurul ei, inclusiv moneda, înainte de destrămarea ireversibilă a unei statalități? Realitatea cruntă a momentului crizei euro, poate și din cauza imperfecțiunii tehnice a proiectului euro, a impus salvarea cu prioritate a monedei unice, pentru a nu pierde tot proiectul integrării europene.

În toamna anului 2017 (vineri 8 septembrie), la peste 10 ani de la declanșarea crizei financiare, Clemens Fuest, directorul Institutului de Studii Economice IFO, repeta practic același mesaj într-un interviu dat ziarului Passauer Neue Presse, evident într-un alt context. Suntem avertizați că **ne putem întoarce la criza euro**, dacă Banca Centrală Europeană emitentă nu iese din politica dobânzii de politică monetară negativă: *„The longer this continues, the more painful it will be when the money dries up... It's time to start the exit process.... That is why it should be expected that the crisis will return in the next recession.”* Acest lucru va da peste cap întreaga creștere economică a Zonei Euro, cea care face să existe euro și de aici consecințele. În aceeași zi, cel mai critic personaj al politicii monetare de relaxare cantitativă a BCE, Jens

Weidmann,președintele Bundesbank, spunea despre o altă oportunitate, cea prin care BCE „să se îngrijească să nu piardă momentul prielnic al schimbării conduitei sale monetare”. La astfel de momente trebuie să fim foarte atenți și noi.

Am fost și suntem martori doar ai unor declarații politice, exerciții teoretice confuze și contradictorii în plan public, toate conducând la concluzia că, și în acest domeniu al integrării europene, nu suntem capabili decât de discontinuități de abordare și slabe coerențe de continuitate. Ceea ce surprinde este discrepanța dintre efortul deosebit depus pentru aderarea la UE, când s-a sesizat că se poate „pierde trenul”, în comparație cu liniștea care a urmat pentru a împlini proiectul politic al Statului Membru al Uniunii Europene, România.

Liniștea la care facem referire trebuie înțeleasă strict **prin abordarea adoptării euro în sens de pregătire explicită, formală, instituțională și politică**, ca proiect cu conotații naționale multiple și în interes național. Puțin s-a făcut din toate, de regulă în mod separat, timid și în aceeași notă de amânare a lucrurilor serioase pentru mai târziu. O anumită atitudine, și anume de a „aștepta și vedea”, domină și perceperea a ceea ce se întâmplă în exterior, când totul se derulează cu altă viteză comparativ cu cea a timpurilor când sintagma era valabilă. Mai mult, România este parte a ceea ce se întâmplă, iar a aștepta și vedea ca și când „ești în afară”, seamănă foarte aproape cu „a-ți tăia craca de sub picioare”.

Să fim în Uniunea Europeană și să așteptăm să vedem ce se întâmplă cu ea este ceva mai mult decât un comportament cinic, dacă tot clamăm că Uniunea este viitorul României, că este ipoteza noastră de lucru fundamentală pentru destinul României. Despre teza nepregătirii noastre revenim cu repetarea unei precizări capitale: **convergența reală nu era și nu este o problemă strict legată de formalizarea integrării noastre europene, ci de aspirația de a moderniza România în interesul cetățenilor ei, integrarea fiind un vehicul merit să-i dea standardele europene.**

Adoptarea euro însemna, în acești zece ani de la aderare, reforme structurale profunde, care să permită exact ceea ce azi se consideră o piedică, respectiv nerealizarea convergenței reale. Se pare că am reușit, prin politici publice, să adâncim divergența structurală, chiar dacă media convergenței este mai bună. În niciun caz nu se pune problema de a face o convergență reală 100% înainte de adoptarea euro. Dacă în ceea ce privește PIB/loc. sunt de remarcat progrese ale mediei naționale față de PIB/loc. la nivelul UE, în alte zone de infrastructură, de natură să consolideze acest avans, „progresele” denotă disparități regionale considerabile. Există poli de dezvoltare, dar lipsa reformelor structurale consecutive nu face posibilă coagularea acestor progrese în zone extinse și cu avansuri în structura de indicatori care să demonstreze o dinamică sustenabilă a convergenței reale.

În această manieră, oricâtă dreptate ar avea orice comentator, în sens de bine sau de rău, păcatul imens este cel de a cădea în absolutismul matematicii, care, dincolo de orice perfecțiune obiectivă, nu va putea niciodată să se muleze pe ceea ce este comportamentul uman. Ca economiști, două lucruri ne sunt clare: primul, cifrele după care vrem să ne exprimăm asupra convergențelor de orice fel sunt simple convenții, intervenite între oameni, respectiv metodologii oficializate, prin care un act de guvernare se dorește a le fi îmbunătățit față de un reper fixat și măsurat la o anumită dată (statistic, vorbim de „bază”); al doilea, orice model econometric (frumoasă asociere de noțiuni!), de fapt matematic, oricât de complex ar fi, nu ar putea încorpora toate variabilele aflate în interacțiune.

Ca urmare, putem accepta la limită că folosim matematica ca instrument ajutător în guvernare prin toate formele ei aduse în fenomenologia economică – cum sunt statistica, econometria etc. –, fenomenologie care este practic una socială. Nu putem însă să omitem faptul că actul de guvernare este mai degrabă emoțional, se adresează emoțiilor actorilor care îl aplică și are o mare doză de intuiție legată exclusiv de reacția emotivă a socialului. Euro, ca și leul, este un proiect cu conotații politice, o ficțiune politică cu funcționalități pragmatice multiple, pe care nu vrem să le vedem decât în mod îngust, simplist, în lumina unor teoretizări de optimalitate, ele însele efemere față de realitățile și oportunitățile în derulare.

Ajungem, astfel, la ceea ce mișcă, în final, toate procesele societale: ce este de fapt **voința politică**, respectiv imaginea „*sferei de activitate social-istorică ce cuprinde relațiile, orientările și manifestările care apar între partide, între categorii și grupuri sociale, ..., în legătură cu promovarea intereselor lor*” (DEX) [1]. Și, de aici încolo, la distincția majoră dintre un proiect ingineresc, în cel mai larg sens, și unul politic, chiar în condițiile în care proiectul ingineresc este și el tot expresia unei voințe politice.

Ajungem la esența demersului adoptării euro, recunoscut de cei mai înflăcărați negativiști ca fiind un proiect politic în desfășurare, chiar cu sincope, ceea ce înseamnă existența aspirației spre perfecționarea lui, iar disecarea sa pro și contra nu poate pleca decât de la natura lui politică, euro fiind, în primul rând, el însuși rezultatul unei voințe politice, dar și o realitate a zilelor noastre. Ce facem cu această realitate, când logica teoriei, dar și cea a rațiunii umane, ne spun că o piață unificatoare de state are nevoie și de monedă unică?

Ca proiect politic, **euro a fost o investiție complexă, cu costuri inițiale multiple și mari** până la realizarea lui fizică (monedă în circulație, bancă emitentă, mandat de stabilitate a prețurilor), punerea lui în circulație și susținerea cursului său față de vicisitudinile mediului complex cu care se confruntă (renunțarea la politica monetară națională, renunțarea la monedele naționale, o politică monetară unică și chiar supraviețuirea cu dezavantajele politicii monetare unice în lipsa pilonului fiscal etc.) Euro nu putea fi gândit fără beneficii, iar acestea – împreună cu costurile – nu pot fi reduse la o simplă matematică de care mulți încearcă să facă uz. Recuperarea „investiției” inițiale pentru moneda unică este ea însăși desăvârșirea proiectului european, un proces în care România este angajată ca Stat Membru, iar opțiunea de a-și desăvârși propriul ei proiect european, de Stat Membru, nu poate fi legată nici de costuri-beneficii determinate matematic, nici de „să așteptăm și să vedem”, ca și când suntem în afara UE, nici de imperfecțiunile teoretice, ci numai de ceea ce dorim de la Uniune cu noi la masa deciziilor ei.

Esența și sensul opțiunii adoptării euro trebuie legate de capacitatea acestei monede unice, prin care să rezolvăm interese naționale acute, puse în valoare începând cu prima unire a Țărilor Românești și până în zilele noastre, când suntem confrunțați cu noi riscuri, interese care au nevoie de o permanentă determinare. Contextul actual al acestei determinări este apartenența României la comunitatea euro-atlantică. Considerăm că scenariul cel mai bun – dincolo de a ne plânge că nu suntem (încă) la masa deciziilor continentale – este de a fi împreună în interiorul nucleului Uniunii și a face mai mult împreună. Euro este vehiculul care poate da viață acestui scenariu bun pentru România, iar sfârșitul anului 2017 este capital pentru poziționarea politică credibilă a României în raport cu cele cinci documente care deslușesc viitorului Uniunii, poziție în care trebuie să investim încredere și să livrăm credibilitate.

În deslușirea propriului nostru destin, în aceste vremuri, foarte elocvent este un citat din scrierile profesorului Andrei Marga: „Unii au vrut, cu toată ființa, o lume diferită și au creat America. Unii și-au scos energie țara din ruină și au dat Germania postbelică. Unii au dorit inflexibil să conteze, iar China a căpătat pondere mondială. Unii au aspirat la libertate și prosperitate și le au, Polonia dând tonul. Unii vor să iasă din rutina „corectitudinii politice” a epocii și vor ieși... Trăim, desigur, într-o lume a interacțiunilor, dar de aici nu rezultă că ești dispensat de organizarea propriei vieți. Răspunderea ei, în condiții de disponibilitate la argumentare, îți revine inexorabil.” (Andrei Marga, „Mulțumirea cu puțin și statul pe loc”, Cotidianul, sept. 2017). Acesta este și crezul nostru cu privire la necesitatea acută de a se ieși din tiparele perdante (chiar cele tradiționale sau confirmate, ca fiind bune, de experiența care în prezent este depășită), atunci când trebuie să decidem asupra adoptării monedei euro.

Decizia adoptării euro de către România este urgentată de un context european și internațional extrem de fluid, la cumpăna dintre apusul unei ordini internaționale și nașterea alteia. Vorbim despre un context geopolitic continental și global, la care prima decizie a României este de implicare. Trebuie să avem în vedere însă și fereastra de oportunitate la care fac referire mulți și care poate fi mai degrabă valorificată, în loc de a fi pierdută. Implicarea nu poate fi decât rezultatul unei decizii politice fundamentate pe un bilanț cuprinzător de avantaje, beneficii și costuri, așezate într-un parcurs de timp predictibil și cu bătaie lungă. Acest lucru înseamnă a avea o viziune pe termen lung.

Decizia politică trebuie dublată de voința politică a asumării unor demersuri credibile cu costuri suportabile. Decizia politică acceptată de parteneri trebuie să devină o acțiune conjugată pentru binele României și al Uniunii, parte și întreg. Viziunea nu mai poate fi conjuncturală, ci bazată pe o conjunctură propice, iar acest lucru înseamnă concentrarea eforturilor pe o foaie de parcurs negociată deopotrivă la intern și extern. A revendica lipsa unei strategii bazate pe o viziune proprie pare să fie prea târziu față de oportunitate. Există o ofertă de viziune din partea Uniunii, presupusă a fi bine argumentată de birocrăția de la Bruxelles și asumată de Comisie, cu documente de analiză și alegere.

Nu poți fi în casă și, în același timp, să privești din afară dacă se surpă sau nu, pentru a decide dacă îți mai schimbi mobila ca să nu pierzi banii plătiți pentru ea. România are nevoie mai mult ca oricând de verticalitate în atitudinea politică proprie, pentru propriul ei destin euro-atlantic, și am argumentat, credem, nevoia unei schimbări de atitudine. Această schimbare înseamnă o modificare în paradigma de abordare a viitorului României, în corelație cu evoluția globalizării, a rezultatelor acesteia și a modului în care mulți alți actori deja încearcă o adaptare în propriul folos, utilizând cele mai propice pârguri. România o are pe cea a integrării euro-atlantice, care trebuie folosită în toată complexitatea ei, iar adoptarea euro pentru România este una dintre verigile sau ancorele lipsă în eșafodajul integrării sale europene, care nu mai poate fi evitată acum, din cauza a fel de fel de temeri și angoase, „inspirate” de propriile noastre neputințe. Dacă rămânem în această atitudine, de expectativă, trebuie să revenim la începuturi, când, alegând integrarea europeană, nu ne-a fost teamă să spunem că vom avea o economie de piață rezilientă la competiția europeană, sub umbrela unui stat de drept autentic.

MESAJUL POLITIC [2]

Un mesaj politic de adoptare a monedei unice este necesar prin semnificațiile și interpretarea acestuia în plan național și de către parteneri. Așa cum menționam, el a fost formulat de deja de două ori cu date fixe, dar nu a avut reverberații într-un plan național oficializat/instituționalizat de trecere la euro și, mai ales, de o acțiune guvernamentală explicită, care să conducă la realizarea criteriilor de adoptare. Chiar dacă au fost date de la cel mai înalt nivel (Președintele României), credibilitatea mesajelor despre care vorbim nu a urmat formalizarea necesară de a fi luate în serios de Comisia Europeană și BCE.

În anul 2014, practic, cu un an înainte de prima etapă preconizată pentru adoptarea euro de către România, a fost schițată configurarea unui nou consens politic – instituțional, comun Președinției și Guvernului – privind aderarea la Zona Euro, noua dată-țintă fiind stabilită pentru anul 2019. Pentru un astfel de obiectiv, considerat, din multe puncte de vedere, esențial pentru continuitatea unei convergențe de principiu în actul de guvernare pe termen mediu și lung, necesitatea unei decizii politice și comunicarea acesteia atât în plan intern, cât și cel extern, este mai mult decât un punct de plecare.

Inițierea unui proces de adoptare a monedei unice a avut loc odată cu semnarea Tratatului de aderare a României la Uniunea Europeană (aprilie 2005), această construcție integraționistă cuprinzând în mod obligatoriu și apartenența la Uniunea Monetară și Economică. Derogarea obținută de România nu se referă la acest obiectiv, ci la data desăvârșirii lui din punctul de vedere al unui stat membru, respectiv, atunci când statul candidat este pregătit pentru pasul trecerii la euro, iar Comisia Europeană și Banca Centrală Europeană validează această pregătire prin prisma criteriilor de convergență.

Ca urmare, obiectivul unei țări – stat membru al UE – de a deveni membru al Zonei Euro – este un act înscris deja în parcursul integrării, așa cum este definit prin tratatele de funcționare a UE. Decizia politică de a stabili o dată-țintă pentru acest obiectiv definește, de fapt, momentul în care începe o concentrare bine direcționată a ansamblului guvernantei naționale – politice, economice, de securitate și sociale – de consolidare credibilă a tuturor acelor indicatori, mai ales economici, care pot asigura circulația monedei euro și în România de o manieră sustenabilă, iar economia României să poată manifesta reziliență (rezistență la competiție) la politica monetară a BCE, acest atribut fiind cedat de banca centrală națională odată cu renunțarea la moneda proprie.

Decizia politică privind data de adoptare a euro confirmă continuitatea unei decizii politice de fond, consensualizată în 1995 (prin exercițiul/strategia Snagov) și revalidată prin Strategia de dezvoltare a României pe termen mediu și lung, din anul 2000 [3] (Isărescu-Prodi), aceasta din urmă devenind baza negocierilor de aderare la UE în 2007. De asemenea, decizia politică consensualizată din anul 1995 este parte a unei decizii politice mult mai largi și, mai ales de forță, la nivel continental, care a pus bazele proiectului Europei unite și materializarea lui în construcția instituționalizată a UE și procesul de integrare europeană.

Achiesarea României la o decizie politică a părinților fondatori ai actualei Uniuni Europene – susținută de o voință politică puternică, validată juridic prin Tratatul de la Roma (1958) și următoarele, până la Tratatul de Funcționare a UE –, printr-o decizie politică națională, are două aspecte de continuitate, practic irevocabile: (1) contribuția României la extinderea, lărgirea și aprofundarea proiectului Europei Unite; (2) efortul național, din calitatea de stat membru al UE, pentru integrare deplină prin adoptarea monedei unice.

Prin prisma celui de-al doilea aspect, derogarea juridică obținută de România, fără termen de expirare, nu poate fi interpretată ca fiind permanentă (spre deosebire de cazurile exprese și explicite ale Marii Britanii și Danemarcei, dar posibil a fi modificate) și, ca urmare, „obligația” adoptării euro nu poate fi contestată din motive economice sau considerente politice ex-post semnării tratatului de aderare interpretate ca dezavantaje sau, eventual, costuri de oportunitate ridicate, când, de fapt, alegerea momentului este dreptul statului membru, fără ca acesta să fie exercitat sine die.

Trebuie menționat de la început că această precizare de interpretare a derogării este necesară, în contextul în care, în unele dezbateri publice, se manifestă (încă, și parcă tot mai mult) o tendință de a trimite în derizoriu ideea adoptării euro. Insistențele asupra dezavantajelor și/sau popularitatea în scădere a monedei euro denotă și neînțelegerea dimensiunii politice – încă de actualitate perenă –, a obiectivului creării Zonei Euro pentru Uniunea Europeană, dar și pentru România ca stat membru al UE. Susținerea funcționării acesteia, în condițiile în care principiile unei zone valutare optime au fost îndeplinite doar parțial necesită, repetăm, o mare doză de fermă voință politică.

De altfel, lipsa pilonului fiscal de susținere a monedei unice a fost înlocuită cu voința politică fermă, de cooperare în observarea deficitelor bugetare naționale, respectiv a disciplinei liber consimțite a executivelor în politicile lor fiscal-bugetare naționale, ale cărei reguli au fost consemnate în Pactul de Stabilitate și Creștere, și nu într-o Uniune Fiscală.

Pe acest considerent, trecerea la euro pentru România înseamnă, în primul rând, un proiect politic cuprinzător, care trebuie dus până la capăt, adică uniunea politică, prin realizarea în prealabil a uniunii fiscale. Or, aceste etape au nevoie de resuscitări permanente ale voinței politice la nivelul de ansamblu al UE – și, individual, al tuturor țărilor membre –, atunci când condițiile vor fi întrunite. În context, România, ca stat membru al UE, trebuie deocamdată să răspundă integrării în UEM prin adoptarea euro, iar din acest punct de vedere, dar mai ales al perspectivei uniunii politice, adoptarea euro este o obligație ce trebuie îndeplinită. „Plusul” derogării este strict legat de îndeplinirea unor condiții, și nu o alternativă de a fi sau nu în Zona Euro. A asigura completitudinea Zonei Euro, care înseamnă ca, în final, toate statele membre ale UE să folosească moneda unică, este un drum cu sens unic, atât timp cât proiectul Europei Unite rămâne pe făgașul lui vizionar, conceptual. Însăși rămânerea lui pe direcția stabilită înseamnă angajamentul politic al fiecărui stat membru de respectare și participare la zidirea acestuia, mai ales din interiorul lui.

„Tehnologia” funcționării euro pornește de la premisa că euro este un proiect politic, iar „devansarea” realizării lui, în ciuda considerentelor tradiționale că moneda a reflectat, consemnat și întărit uniunea politică a unui teritoriu, denotă că pârghia politică poate fi un vehicul, și nu un scop în sine, pentru cele mai ambițioase proiecte, cum este cel al uniunii politice (europene).

Din această perspectivă, credibilitatea încetării beneficiului derogării înseamnă, tehnic, îndeplinirea criteriilor nominale, juridice și reale, asupra cărora vom reveni. Decizia politică de plasare în timp a obiectivului adoptării euro înseamnă politici de îndeplinire a criteriilor în spațiul de timp rămas, și nu așteptarea pentru ca ele să se îndeplinească inertial, de la sine, și în pasul unui demers politic neangajant. Evident este faptul că decizia înseamnă responsabilizarea politică a celor care susțin demersul și parcursul fizic pentru îndeplinirea criteriilor, mai ales la nivel sustenabil.

Manualul tehnic de îndeplinire a criteriilor trebuie aplicat activ pentru un scop și/sau obiectiv plasat într-un timp rezonabil. Criteriile sunt îndeplinite prin politicile responsabile active, disciplinate, chiar inovative, și nu prin divinizarea manualelor de economie, spre care își îndreaptă atenția cei care văd în euro doar un proiect tehnic, de matematică monetară. Din păcate, consemnarea primilor 10 ani de existență a monedei euro, prilej pentru a rememora faptic, și nu ipotetic, avantajele creării sale (creșterea economică, funcționarea pieței unice, reducerea unor riscuri și costuri, transformarea în monedă de rezervă, captarea unui important segment al comerțului internațional, dezvoltarea FOREX internațional și a pieței de capital etc.), a corespuns cu declanșarea crizei economice, ca efect al crizei financiare. Acuitatea recesiunii în țările Uniunii Europene a

condus la perceperea și necesitatea separării între criza euro și criza Zonei Euro, ca și semnificația fiecăreia dintre acestea și reflectarea lor în mentalul colectiv, al cetățenilor europeni.

Pentru criza euro și criza Zonei Euro vom rezerva o analiză completă, dar la acest moment trebuie menționat că – via programele de austeritate, a căror severitate nu s-a justificat, așa-zisa consolidare fiscală nereușind să rezolve nesustenabilitatea datoriilor publice – suntem în fața scăderii popularității euro ca simplă monedă de schimb, dar nu și ca simbol european, lucru care nu trebuie disociat chiar de decizia politică a adoptării monedei unice de către România.

Adoptarea euro nu este un proces de conjunctură, deși România și UE se confruntă cu o conjunctură-rezultat al unei credulități neonorate de cei învestiți cu ea. Lentoarea procesului integrării la nivel european, modul de abordare a vecinătății apropiate, mai ales la estul UE, economicul dominant cauzat de iresponsabilitatea politică a executivelor în materia integrării și a euro au întunecat comportamentul politic, ceea ce a dus la cel mai neașteptat risc politic, chiar pentru proiectul european (eufemistic, vorbim de criza din Ucraina). În cadrul procesului relativ liniștit al integrării europene s-a asistat la o bruscă reînnoțire a geopoliticii la „margine de imperii”, care poate accentua nerealizările în politicile economice comune și, în mod necesar, statele membre ale UE trebuie să se ocupe mai serios de politică (politics) și mai puțin de politici (policies), care s-au cam dovedit perdante în reluarea creșterii economiei europene, prin obsesia tradiționalismului în comparație cu necesitatea inovării.

Desigur, avem un context conjunctural devenit complicat și prin dimensiunea geopolitică, atât UE cât și România fiind nevoite, în opinia noastră, să fie preocupate de ancorarea mai solidă și mai rapidă a membrilor Uniunii, prin pârghia monedei unice, pentru a întări politic Uniunea. Proiectul politic al euro, din cauza birocrăției prea tehnocrate, devenită și partizană politic și cam introvertită de „măreția economicului”, nu a mai fost tratat în importanța lui politică. Această slăbiciune a fost exploatată la frontiera de est a UE, cea mai expusă la incertitudini de orientare spre valorile democrației occidentale. Indiferent cât de mici sunt Țările Baltice, putem interpreta că graba adoptării euro a avut, în primul rând, conotația politică a ancorării și securizării lor proprii în blocul Uniunii.

Există, evident, îngrijorări și evaluări costuri/beneficii pur economice asupra adoptării euro, dar întrebarea de fond este despre cine trebuia să îmbunătățească acest raport, dacă nu o decizie politică internă. Ea trebuia să pregătească poate mai repede și din interior convergența, iar Uniunea să nu ne fi respins mereu ancora Schengen din alte motive decât cele economice. Iată un alt exemplu de lipsă de viziune, măcinat de ambițiile introvertirii în propriile interese politice ale unor state membre ale UE, impuse de neconlucrarea coordonată la soluțiile crizei.

Să nu uităm că, înalți decidenți politici au declarat, în contextul crizei, că dacă „euro cade, cade Uniunea”, o recunoaștere implicită a rolului politic al monedei comune ca proiect, înainte de a fi o monedă efectivă.

Pactul Euro și Uniunea Bancară au solicitat ca, printr-o decizie politică internă, România să participe la ele. Mobilizarea internă este pe măsură, judecățile privind costurile și beneficiile fiind asumate. Este de presupus că acest lucru este posibil și, poate, chiar mai important, atunci când vorbim despre adoptarea euro, în contextul efectelor crizei de competitivitate (reducerea cantității și calității investițiilor) și a datoriilor suverane (ruperea conexiunii falimentului băncilor comerciale de resursele publice).

Ca urmare, o „gândire politică”, împărtășită în comun de BNR și executiv, pentru obiectivul adoptării euro este absolut necesară și prioritară. Ea nu trebuie fundamentată în primul rând pe obsesia economică a criteriilor de convergență în afara unei voințe ferme, care iscă temeri, fără să ne aplecăm asupra cauzelor acestora. Am mai avut momente, în istoria noastră economică, în care voința politică a învins barierele economice ale timpului, tocmai datorită unei viziuni politice prin care problemele economice și-au găsit rezolvarea. Opțiunea este pentru modernizarea României într-un complex de siguranță, într-o lume globalizată, iar aderarea la UE a avut acest țel al ancorării noastre la vectori care fac posibilă modernizarea, valorificând provocările timpurilor noi.

Este de reamintit, de asemenea, că adoptarea euro, chiar prin inversarea tradiției istorice – uniunea politică într-un spațiu devenit național precede, de regulă, moneda națională – nu a fost un scop în sine, prin care s-a validat o completitudine fără un anumit țel, ci un vehicul, un instrument, prin care Uniunea Politică Europeană chiar să se întâmple. În plus, UE a anului 2007, când România a devenit stat membru, s-a transformat considerabil, în urma continuității procesului de integrare, amendat și de una dintre cele mai profunde crize. În aceeași măsură, România de azi este diferită de cea din anul 2007, la momentul aderării, procesul integrării din interiorul Uniunii fiind complet diferit de cel al pregătirii din exteriorul ei.

Ceea ce trebuie subliniat este și faptul că analiza costuri/beneficii a adoptării euro, în contextul actualei decizii politice, trebuie racordată la noile realități, nu la cele ale momentului pentru care s-a luat decizia adoptării euro, respectiv, finalul perioadei de 7 ani (2015) de după anul aderării la UE (2007). O astfel de capcană trebuie evitată, mai ales prin prisma unei prezențe considerabile a capitalului UE în România, ceea ce înseamnă că raportul costuri/beneficii al adoptării euro trebuie judecat de o altă manieră în ceea ce privește „împărțirea poverii”.

Această abordare are beneficiul luării în considerare a unei realități în continuă mișcare, cu noi pârghii de funcționare a unei economii, mai bine reprezentate de o structură a piețelor caracteristice, față de care trebuie raportate realizarea și consolidarea criteriilor nominale și reale de convergență. Ea nu exclude, în niciun caz, seriozitatea îndeplinirii criteriilor respective, a eforturilor pe care le incumbă, ci angrenează noua realitate ca stimul pentru îndeplinirea sustenabilă a acestora.

ABORDAREA PUBLICĂ: liant și aliat al adoptării euro

Adoptarea euro, în cazul României, înseamnă, într-un fel, reîntoarcerea la momentul istoric al lansării actualei monede naționale, leul, la momentul formării unei uniuni politice de natura consolidării statului național și a prerogativelor sale de independență și de suveranitate. Moneda națională, prin simbolistica ei, venea să realizeze acea completitudine de percepție internă și externă în care trei elemente definitorii – statul național, suveranitatea și independența – se îmbinau într-un semn monetar în care se investea încrederea cetățeanului pentru o situație de fapt, dar, mai ales, pentru viitorul ales de el însuși. Încrederea în monedă avea conotația predictibilității în ceea ce urma să facă statul, în ceea ce își propunea cetățeanul să realizeze cu propria lui viață economică și socială.

Este de bănuț că dezbaterea publică la momentul adoptării leului exprima anumite speranțe pentru o perspectivă benefică a României, instituirea ca „Bancă Națională” a primei bănci centrale pe teritoriul noii statalități însuflând importanță rolului ei pe termen lung pentru modernizarea, progresul și dezvoltarea economiei naționale, un „leagăn” promițător de securitate pentru generațiile viitoare. Modul în care primul guvernator al BNR – Mitiță Constantinescu, cel care nu a vrut să accepte decretul regal de a fi numit în acest post – a reușit să gestioneze, cu o mare corectitudine, percepția față de implicarea și politicile unei bănci centrale în viața cetățeanului este dovada reușitei unei construcții și un început instituțional de anvergură, dedicate servirii interesului național, printr-o monedă proprie. Au trecut peste 130 de ani de la înființarea BNR și, este posibil ca, la 140 de ani, un nou pas să fie făcut spre o altă monedă. Fără a desființa instituția, România urmează să adopte o monedă – euro – în care, poate, aceleași sentimente și speranțe să fie investite pentru o nouă alonjă de timp, de data aceasta contopite cu cele ale „cetățeanului european”, acesta din urmă fiind privit ca factor multiplicator al încrederii împărțite într-un spațiu politic și economic extins la scară continentală.

Reînnoirea unui posibil calendar al adoptării euro trebuie prezentat ca un fapt natural, care să aibă la bază deja o voință politică națională exprimată și asumată. Vorbim doar despre o etapă de pregătire și un moment pentru care România este deja angajată, în cadrul unui proiect din care face parte și în care urmează să-și aducă propria contribuție. Participarea deplină la UEM a României, prin adoptarea euro, este un angajament ireversibil, atât timp cât principiul tratatelor, de a fi respectate întru totul, rămâne valabil. Această subliniere este foarte importantă, întrucât ea delimitează în mod necesar un spațiu al dezbaterii publice, îl jalonează și îl precizează din punctul de vedere al subiectului concret.

În mod normal și corect, pe fondul unui proces de integrare în desfășurare, ceea ce avem de dezbătut, analizat și decis nu mai este integrarea în sine, ci perioada de prelungire structurală a acestui proces spre o anumită desăvârșire înscrisă în tratate. Este vorba, chiar pe fond, despre a avea mai repede sau mai târziu moneda unică circulatorie și în spațiul economiei naționale, deja „fără frontiere”, ea fiind parte a pieței unice comunitare, care a înglobat deja cele patru libertăți de mișcare: a bunurilor, serviciilor, capitalului și forței de muncă.

De asemenea, adoptarea euro, prin impactul economic, politic, social și psihologic, trebuie privită prin prisma priorității unui subproiect la proiectul mare al integrării europene, corectitudinea traducerii lui în viață prin efortul național în marea construcție europeană fiind esențială. Din acest punct de vedere, orice scepticism care poate învălui acest subproiect – cu multe aspecte tehnice ce-i drept –, credem că trebuie focalizat pe elementele/aspectele de reușită, ale soluțiilor, respectiv să aducă rezolvări, și nu simple constatări ale neputinței. Din acest considerent major, cunoașterea și/sau reevocarea celor trei „rapoarte” care au făcut posibilă crearea UEM în cadrul Comunității Europene și prefigurarea (Barre, Werner, Delors, vezi 5.) la moneda unică este absolut necesară.

Președinții ai Comisiei Europene și echipele ale acestora au demonstrat, prin documente de „disecare” a realităților și raportarea lor la viziunea primă a integrării, că succesul acestui proces până la uniunea politică nu poate fi asigurat decât prin unidirecționalitatea și ireversibilitatea integrării. Poate că exemplul cel mai elocvent a fost dat de ultima criză financiară, care a arătat că soluția sustenabilă a crizei Zonei Euro este înaintarea spre integrare (Uniunea Bancară), prin continuarea construcțiilor instituționale de tip comunitar, și nu prin renunțarea la acestea. Criza din Zona Euro a readus pe agendă problema uniunii politice, care nu poate fi realizată fără uniunea fiscală, iar aceasta din urmă este de neconceput fără ruperea lanțului malign dintre crizele bancare și datoria publică, via revenirea rolului benign al băncilor comerciale în creșterea economică sănătoasă.

Din această perspectivă și din faptul că România a decis participarea la uniunea bancară fiind încă în afara Zonei Euro, adoptarea monedei unice este și un proiect de anvergură națională, de o necesară refocalizare deopotrivă a energiilor politice și politicele economice. Exercițiul îndeplinirii condiționalităților impuse de acordurile de finanțare cu FMI, Banca Mondială și Uniunea Europeană, în sensul sustenabilității datoriei externe contractate, a demonstrat capacitatea României de a răspunde chiar criteriilor globale extinse de convergență favorabile trecerii la euro. Pasul care mai trebuie făcut rămâne important, nu este facil, în contextul reformelor structurale mult prea întârziate, dar poate că ar trebui să ne limităm la a susține că este un obiectiv greu fezabil, cum încă se afirmă, dar nu și imposibil. Condițiile depășirii acestei imposibilități țin, în primul rând, de modul în care trebuie înțeleasă abordarea acestui nou proiect național la toate palierele socioprofesionale, el având nevoie de aliați curajoși, implicați, și nu de simpli contemplatori.

Aderarea la euro nu este un proiect conjunctural și, ca urmare, prin el trebuie învinsă conjunctura de multe ori nefavorabilă, fiind un proiect de anvergură națională. Într-un astfel de caz, revenirea la un consens de acțiune pe termen mediu și lung,

prin eliminarea asperităților pe termen scurt, este esențială. Rolul dezbaterii publice constă tocmai în eliminarea acestor asperități în sensul lor cel mai larg: scepticism, temeri, îndoieli, chiar dacă toate configurează evaluări cu bilanț negativ pe termen scurt, dar surmontabile pe termen mediu și lung.

Asperitățile pe termen scurt trebuie abordate exclusiv în logica procesului integrării în care suntem angajați, pericolul pentru România, „urcată” deja în trenul integrării, fiind stagnarea în aprofundarea integrării, când celelalte state membre înaintează. Episodul crizei din Ucraina a demonstrat, din punct de vedere geopolitic și geostrategic, modul în care trebuie puse în balanță beneficiile calitative ale integrării, prin ceea ce înseamnă o ancorare fermă la un spațiu politic și economic mai sigur, și a rămâne captiv exclusiv unor costuri de oportunitate relativ mari, dar recuperabile tocmai datorită apartenenței la un spațiu politic și economic predictibil, prin împărțirea acelorași valori.

Dimensiunile unei dezbateri publice autentice privind proiectul adoptării euro sunt multiple, ele trebuind tratate echilibrat, într-o corelație realistă, și așezate pe drumul integrării, pe care România îl parcurge. Să nu uităm că acest drum, ales deja de România, este o consfințire juridică bilaterală între două părți, nu un simplu gest de voință unilaterală. El este un angajament față de o comunitate mai largă, și nu incipientă, de a merge într-un anumit sens împreună, de data aceasta și cu posibilitatea de a avea o opinie proprie, exprimată din interiorul ei.

Dimensiunea emoțională a dezbaterii publice cu privire la euro – ca simbolică monetară – este depășită din punctul de vedere al tradiției simbolisticii naționale. Alături de leul național, fiind cetățeni europeni, deținem în mod liber și euro, îl folosim în tranzacții, după cum chiar legea românească denumesc unele reperi (acciza, suma minimă a unei achiziții publice prin licitație deschisă etc.) în euro.

Dimensiunea politică a dezbaterii publice trebuie să plece de la premisa că euro este, în primul rând, un proiect politic (Otmar Issing), aspect uitat adeseori de tehnocrații economiști captivi ai manualelor de zone valutare optime. Tehnologia adoptării și funcționării euro – ca vehicul spre o uniune politică, și nu ca rezultat al acesteia – pornește de la premisa de proiect politic, în care validitatea, din cauza lipsei pilonului fiscal, este asigurată de un puternic angajament politic al celor care reprezintă statele membre ale Zonei Euro (Etienne Davignon). Pilonul fiscal a fost suplinit, măcar temporar, prin voință politică și cooperare comunitară în plan bugetar, obiectul și subiectul acestei voințe politice fiind consensualizate din punct de vedere tehnic în documentul „Pactul de Stabilitate și Creștere”. Slăbirea acestei voințe politice, observată ca o cauză a crizei euro, a determinat Consiliul European să decidă ca limita de deficit bugetar să fie consemnată în constituțiile statelor membre, iar bugetele naționale să fie premonitorizate de Comisie înainte de a fi adoptate de parlamentele naționale. Acest aspect, deși suportă foarte multe comentarii, relevă diluarea voinței politice, în contextul în care Europa se confruntă cu un leadership politic slab, tentat de populism și întoarcere națională. Compensarea voinței politice scăzute a ajuns să se facă prin constrângerea țării acesteia în legea fundamentală.

Ca proiect politic, busola euro rămâne în continuare în mâna politicului, iar reșezarea ei pe linia cap-compass a necesitat programe de austeritate severe, care au amendat comportamentul politic voluntar, fără respectarea echilibrelor macroeconomice. Orientarea acestor programe de austeritate s-a dovedit exagerată prin instrumente și severitate, determinând inflamarea socială (șomaj ajuns la cote istorice maxime în Uniunea Europeană, venituri reale în scădere), schimbări forțate de guverne (Italia, Spania, Portugalia) și instabilitate politică, afectarea creșterii economice pe termen scurt și mediu, cu agravarea crizei fiscale și a datoriei publice etc.

Toate aceste efecte, încă prezente în spațiul Uniunii Europene, pot inspira sau deturna corectitudinea unei dezbateri politice vizionare, punând în față consecințe, și nu cauze. De asemenea, în dezbaterea politică actuală trebuie evitată confuzia dintre politică și politici (politics and policies), ceea ce face ca percepția ei să fie mai degrabă un atac la persoane, și mai puțin un aport constructiv la politicile economice, care trebuie sprijinite politic pentru a îndeplini, prin voință politică tare, criteriile de convergență nominale, reale și juridice.

Dimensiunea economică a dezbaterii publice poate apărea ca fiind cea mai importantă, întrucât tonalitatea și orientarea ei au un efect politico-emoțional cu reverberații asupra cetățeanului și aspirațiilor acestuia. Tentația spre descurajare este încă prezentă, arătându-și efectele chiar la momentul stabilirii unui nou calendar al adoptării euro (2019). Dimensiunea economică este, de regulă, cea mai preocupantă, dovadă fiind multitudinea de opinii bazate, tot de regulă, pe un bilanț excesiv cantitativ și, din păcate, și lipsit de importanță.

Totuși, dimensiunea economică a trecerii la euro rămâne importantă nu numai în sine, ci și pentru conștientizarea calităților proiectului euro din punct de vedere funcțional, un aspect care devine cotidian, parte a vieții zilnice a cetățeanului. În egală măsură, conștientizarea calității proiectului euro trebuie să privească atât criteriile care îl fac valid, sustenabil „din interiorul” economiei României (multe dintre ele fiind denumite cantitativ: indici, rate, ritmuri, proporții, etc.), cât și beneficiile acestuia: eliminarea riscului valutar, ușurarea și reducerea costului tranzacțiilor, rapiditatea plăților, uniformizarea documentației, rapiditatea tranzitului fizic etc.

Pentru cetățean, în toate ipostazele sale – de agent economic, consumator, investitor, producător, exportator etc. –, ținta euro trebuie inoculată ca fiind una tangibilă, iar participarea activă a acestuia la realizarea ei este necesară dincolo de înțelegerea avantajelor vieții cotidiene: Avem nevoie de o reîntoarcere completă în Europa de azi, cea a Uniunii? Vedem în euro o ancoră a noastră mai puternică în această Uniune? Folosind euro, simțim apartenența noastră la o Uniune mai puternică, prosperă și sigură? Poate că astfel de motivații trebuie întărite prin dezbateri economice a proiectului trecerii României la euro. La urma urmelor, este vorba despre cultivarea unei încrederi într-o monedă comună, euro, a unei întregi populații, monedă care, la rândul ei, va fi întărită de această încredere.

Ajungând la încrederea într-o monedă pe un alt drum decât cel tradițional – național, dar oarecum simetric, fiind vorba de obiectivul unei Uniuni Politice – dezbateră publică a adoptării euro trebuie să atingă și un subiect sensibil. Primul pas al introducerii euro și creării Zonei Euro, evenimente nu prea îndepărtate în timp, aduc și un „șoc”, de altfel prevăzut ca o condiție sine qua non a funcționării euro: cedarea unei părți a suveranității statale, politica monetară națională trecând în gestiunea politicii monetare unice a Băncii Centrale Europene.

Prin voința de a adera la Uniunea Europeană, România a asimilat deja concepte ca subsidiaritatea și cedarea unor părți de suveranitate (de exemplu, în domeniul politicii comerciale), funcționarea eficientă a Uniunii nefiind posibilă decât cu înțelegerea a ceea ce înseamnă coordonare și cooperare la nivel comunitar. Poate că acceptarea acestor concepte a fost relativ mai ușoară decât punerea în practică. Ceea ce nu s-a analizat și redefinit suficient de transparent, ca urmare a acceptării acestor cedări, sunt alte două aspecte esențiale ale suveranității, ca și când acestora nu li s-ar fi adus atingere: în ce constă conservarea identității unui stat membru, dincolo de diversitatea culturală, și cum ar trebui gestionate aspectele politico-emoționale ale oricărei națiuni legate de idealul independenței.

Evident, concepte definite inițial acum câteva sute de ani, începând cu Pacea de la Westfalia, nu-și pierd valoarea, dar conținutul lor evoluează în timp, odată cu fenomenele de internaționalizare, mondializare, integrare, globalizare. Fiecare sistem relațional între state, în unul dintre sistemele enumerate, aduce anumite noutăți în paralel cu garanțiile considerate necesare.

Insistăm asupra complexității unei dezbateri publice legate de adoptarea monedei unice și prin prisma faptului că redeschiderea politică a unui nou calendar legat de acest proiect nu este o simplă știre și, în niciun caz, ea nu trebuie abordată pompieristic, ciclic sau periodic, ci cu o cadență de formare a unei culturi cetățenești proactive proiectului, care trebuie înțeles ca unidirecțional din punctul de vedere al finalității. În acest tip de abordare, contrapunerea fezabilității lui cu o multitudine de dubii și trimiteri în derizoriu nu este doar contraproductivă pentru cetățean – aliatul natural al politicului –, ci aduce atingere și seriozității unui stat membru al UE, angajat într-un demers liber consimțit juridic și consemnat ca atare de părțile contractante.

Euro este un fapt, și nu o teorie abstractă. Euro este o monedă care circulă într-un spațiu de peste o jumătate de miliard de consumatori, iar 40% din tranzacțiile comerciale internaționale sunt denominate în euro. Euro a devenit o monedă de rezervă, noi state membre ale UE reușind să o adopte (Slovenia, Slovacia, Estonia, Letonia, Lituania). Moneda euro a trecut un examen capital în recenta criză financiară, deficiențele ei conturând lecțiile însănătoșirii și ale mijloacelor protejării ei viitoare.

Renunțarea tehnică la euro, așa cum s-au formulat unele propuneri în faza acută a crizei financiare, incumbă costuri majore, care le-ar depăși cu mult pe cele ale adoptării ei, ceea ce subliniază încă o dată că singura soluție optimă a obiectivului politic al Uniunii este însănătoșirea monedei sale unice. Nu vorbim despre cursul ei de schimb, volatilitatea sau nivelul tranzacțiilor pe piețele valutare, ci despre necesitatea unei voințe politice care, prin politici comune (pilonul monetar) și naționale (pilonul fiscal, deocamdată), face sustenabilă moneda euro din punct de vedere economic, credibilă și utilizabilă ca instrument al dezvoltării și progresului social în aria funcționării lui. Sintagma „cade euro, cade UE”, repetată de înalte oficialități ale UE în etapa cea mai grea a crizei financiare din Europa, are exact semnificația efortului de care trebuie să dea dovadă statele membre ale UE din Zona Euro, pentru ireversibilitatea acestui proiect, deocamdată unic.

România este deja în interiorul acestui proces și a depășit etapa opțiunilor alternative, decizia reluării unui nou calendar de adoptare a euro fiind expresia acestei realități. Alături de celelalte state membre ale UE, România are de depășit slăbiciunile structurale ale euro. Dar, înainte de a comensura indicatorii economici, stabilitatea acestora, România are de gestionat atitudini îngrijorătoare: tendința spre introvertire a statelor membre/izolare, expresie a unei credințe false că numai măsurile naționale salvează; resurgența naționalismului economic, care se opune principal și factual cooperării la nivel de Uniune; proliferarea euroscepticismului la un nivel critic, a relevat ridicarea unor forțe radicale validate de alegeri naționale și la nivelul Parlamentului European; fracturarea electoratului cu apariția de partide radicale, de natură să schimbe cursul proiectului Uniunii Politice; o periculoasă schimbare de forțe în menținerea abordării centripete a integrării. Toate acestea sunt pericole și costuri naționale mult mai mari decât cele ale trecerii la euro. Ca urmare, considerăm că dezbateră publică trebuie să se țină departe de un mesaj al disoluției cooperării în spiritul proiectului european, când idealul unei Europe puternice, sigure și prospere, în orice punct geografic al ei, se fundamentează pe solidaritate și coeziune.

RAPOARTELE BARRE, WERNER ȘI DELORS: importanța lor pentru dezbateră publică

Rapoartele Barre, Werner, Delors reprezintă un exemplu de gestionare constructivă a etapelor de integrare europeană, în contextul unor îndoieli și confuzii – prin care trecem și noi acum – depășite tocmai pentru că s-a avut în vedere un azimut (țintă) clar al procesului de integrare, respectiv ceea ce era definit în Tratatul de la Roma (1957). Ori de câte ori viziunea acestui prim tratat a fost încheșată de anumite realități, care obligau la recurgerea la mai mult național decât comunitar, s-a vorbit despre perioade de stagnare în integrare.

S-a dovedit însă că revigorarea procesului de integrare europeană a avut întotdeauna surse când preeminența naționalului a fost depășită în favoarea conceptului comunitar. Numai în acest fel a fost dezvoltată dimensiunea de aprofundare a

integrării, respectiv captarea a noi și noi domenii, inclusiv cel monetar, în sfera coordonării politicilor la nivel comunitar. Dacă se dorește adoptarea euro, atenție, în sensul respectării unui angajament politic, atunci este recomandabil să se țină la un anumit tip de discurs și dezbateri, iar cei pro sau contra să fie, să rămână și să concluzioneze în aceeași echipă și nu de pe baricade diferite. Toate argumentele sunt necesare, utile, de cântărit, dar să aducă soluții și clarificări.

Rememorarea mai amplă a celor trei rapoarte celebre, dar uitate – Barre, Werner și Delors – aduce în atenție exemplul conlucrării de care avem astăzi nevoie pentru a intra în atmosfera proiectului euro pentru români. Ele sunt încă mărturia vie a conlucrării prin care – în final și dincolo de argumente pro și contra, îndoieli și confuzii –, s-a cimentat un drum cu fermitate pragmatică, ce a condus, de facto și de jure, la crearea Uniunii Economice și Monetare.

Considerăm importantă evocarea rapoartelor, din mai multe motive și puncte de vedere. Un prim motiv este spiritul lor de redactare călăuzitor, care trebuie cunoscut de la sursă. Acest spirit insistă asupra rolului decisiv al voinței politice a statelor membre de a ține timpul parcursului integrării europene, conform principiilor statuate în primul tratat al ceea ce avea să devină Uniunea (Tratatul de la Roma, 1957). Ele au reprezentat adevărate pietre de hotar în canalizarea conștiinței europene – politice și sociale - către proiectul Uniunii, necesitatea alinierii ei la un proiect ireversibil, de la care cale înapoi nu ar trebui să existe.

Un al doilea motiv ține de realitățile nu numai din România, ci și din celelalte state membre, oboseite de o criză și cu un leadership slab, context în care derapajele de la un proiect, din motive de presiuni sociale și de incompetență, sunt mult mai vizibile. În ceea ce ne privește, credem că rapoartele interesează acum tocmai prin nevoia de a întări credibil decizia politică a adoptării euro de către România. Clasa politică, echipele tehnocrate pot vedea în ele modul eficient de abordare și realizare a unui proiect cu final definit, modul în care se poate scrie și acționa tactic pentru traducerea în viață a unei viziuni angajate. Adoptarea euro face parte din această viziune a noii apartenențe a României la Uniunea Europeană.

Nu greșim cu nimic dacă afirmăm că revederea acestui exercițiu major ne-ar aduce în parametrii unei autentice combinări pragmatice a voinței politice, cu directive de susținut și aplicat într-un calendar ferm, necesitatea inițierii de modificări legislative care nu mai pot aștepta (Constituția, Statutul Băncii Centrale, legile administrației publice centrale și locale, legea finanțelor publice, legea contabilității etc.), care să dea legalitate și să degajeze de neconstituționalitate terenul măsurilor tehnice concrete ce vor face posibilă circulația euro pe teritoriul României.

Din păcate, chiar și Bruxelles-ul a uitat de tenacitatea cu care s-a lucrat pentru crearea Uniunii Economice și Monetare, iar motivul creșterii numărului statelor membre nu poate fi evocat ca impediment, dacă acesta a fost scopul Uniunii, să cuprindă cât mai multe state europene.

Desigur, Europa, fondatoare a Uniunii, a mai trecut prin perioade de euroscepticism, când trebuia să fie depășite barierele de concepție ale suveranității totale, indivizibile, netransmisibile în părți, cedând totuși loc subsidiarității, coeziunii și solidarității pentru un proiect cuprinzător, o viitoare „casă de securitate” pentru cetățenii țărilor membre.

OPORTUNITĂȚILE MOMENTULUI

„The defeatists are intelligent, proactive, those with a vision are dreamers”. Etienne Davignon

Anul 2017 va fi reținut ca un moment important al istoriei globale, prin mutațiile politice ale unor importanți actori europeni și globali, și orientările impuse de aceștia, mai vechi și care trebuie consolidate, sau noi, în sensul abordărilor ce duc spre același scop. Dincolo de mutările din SUA și Marea Britanie – un nou președinte, respectiv un divorț de UE, Brexit –, avem în vedere configurarea unei noi formule de lideri ai Europei, care credem că se vor ocupa în mod serios de viitorul Europei.

Odată cu anunțarea rezultatelor alegerilor parlamentare din Germania, putem vorbi despre (re)constituirea nucleului dur al Uniunii, cu privire la efectele relegitimizării motorului franco-german, prin alegerea președintelui Franței și realegerea cancelarului Germaniei, la care se adaugă corolarul agendei viitoare a Uniunii, cuprinse în discursul președintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker (Bruxelles, 13 septembrie 2017). Asupra conținutului discursului, care practic „perie” scenariile deja cunoscute dintr-o perspectivă proprie a președintelui Comisiei, vom reveni, dar după ce ne vom referi la abordările mai largi și specifice vehiculate în spațiul european.

- despre criterialitatea încrucișată

Oportunitatea momentului trecerii la euro nu poate fi redusă la valorificarea ei doar după criteriile de convergență nominală (singurele prevăzute ca obligatorii în tratate) și de convergență reală (asumate ca necesare în mod informal). Foarte puțină lume însă vorbește despre convergența juridică, explicația constând în obturarea voită a unei realități conflictuale. Armonizarea legislativă și instituțională cu dreptul Uniunii și al competențelor puterilor în statul de drept ar fi trebuit să

conducă la performanțe comparabile cu celelalte state membre ale Uniunii, măcar din punct de vedere al unui proces de „catch-up” accelerat spre standardele comunitare. Ceea ce auzim mai des este tocmai lipsa capacității instituționale pe domenii în care în care puteam să progresăm mai mult cu sprijinul politicilor Uniunii (ex. valorificarea fondurilor structurale, domeniu unde cerem mult și utilizăm puțin).

Susținem afirmația nevoii de a face apel la o multitudine de criterii prin faptul că oportunitatea, ea însăși, este structurată prin factori stimulativi interni și externi, și riscuri de natură diferită (economică, politică și geopolitică). De altfel, vom constata că documentele de reflecție ale Comisiei Europene, asupra cărora România trebuie să se exprime, ne prezintă în fundamentare o încrucișare de argumente față de care trebuie să ne raportăm printr-o poziție multicriterială. Exercițiul demersului pentru adoptarea euro făcut de țările noi aderente la Uniune nu mai poate fi singular și strict focalizat pentru noi pretendenți, România fiind un caz.

Suntem în fața unei inițiative de amploare în ceea ce privește reinventarea Uniunii, de interes major pentru România, care, prin seriozitatea implicării, și nu a „așteptării” ci, mai ales, a acomodării la realitățile vremurilor, are șansa de a deveni membru refondator al Uniunii reformate. Este prilejul cel mai bun pentru a deveni ceea ce ne tot promitem, actor proactiv în interiorul Uniunii și faptul că România este în adevăratul sens parte a Uniunii. Nu este momentul pentru a se diseca posibila complexitate sau chiar imprevizibilitate a drumului reformării Uniunii, în stilul dezbaterilor devenite „tradiționale” și care nu duc la nimic. Trebuie abordată adecvarea acțiunii noastre la una dintre căile prefigurate de scenariile puse în dezbatere. Din aceste scenarii, prin încrucișarea unei multitudini de argumente, devenite pentru noi criterii (născute din realitățile momentului, unele fiind destul de neliniștitoare), trebuie să ne asigurăm, în primul rând, că **suntem la masa negocierilor și a deciziilor de care putem beneficia în viitor.**

Schimbarea de atitudine asupra căreia tot insistăm presupune **consolidarea avantajelor** anterioare de stat membru al Uniunii (remarcând că valențele acestora sunt departe de a fi fost consumate) **și valorificarea noilor oportunități într-un sens mai puternic al apartenenței noastre la Uniune**, fiind nevoie de o și mai bună articulare la realitățile și oportunitățile vremii. Un eveniment recent organizat de redacția Cursdeguvernare.ro („Reforma iminentă a UE: România și nucleul dur. Adecvare, politici, măsuri necesare”, 19 sept. 2017) reliefa că adevărată integrare se va cunoaște cu adevărat după toamna anului 2017: „Impactul acestei reforme va însemna pentru noi ceva mai greu decât aderarea din 2007: acum va fi „adevăratalea”.

Sfârșitul anului 2017 poate însemna, o spunem și noi, o modificare de paradigmă, iar acest lucru trebuie luat în serios dacă recunoaștem necesitatea unei schimbări de atitudine în ceea ce ne privește. Nu putem judeca o nouă paradigmă spre care se îndreaptă Uniunea fără adecvarea stilului nostru de a trata problematica integrării, tratare caracterizată prin trei trăsături care nu prea ne-au onorat: prima – cea de a aștepta mai mult decât a livra noi, de a face alții mai mult pentru noi decât noi pentru noi; a doua – de a ne trata problemele și a le raporta cele ale Uniunii, ca și când am fi în afara ei; a treia – nu puțin au fost cei care au vorbit chiar împotriva țării în forumurile Uniunii.

La momentul *toamna anului 2017*, devine cert că ceea ce se întâmplă în mai toată Europa, respectiv analize și dezbateri cu disecarea scenariilor privind viitorului Europei, trebuie să se întâmple și în România. Mai mult, **revenind la adoptarea euro, acest proces, oportun de antamat la momentul menționat, trebuia privit ca o dimensiune a unui proiect mult mai larg legat de destinul Uniunii.** În prezent, adoptarea euro face parte dintr-un demers complex, mult mai structurat, la care România este în mod obligatoriu parte, întrucât trebuie să se pronunțe asupra întregului în care se regăsește problematica Zonei Euro și a largirii acesteia.

Pentru România, unicitatea adoptării monedei euro este, în primul rând, un proiect politic asupra căruia este necesar să reflecteze întreaga națiune, iar susținerea lui trebuie să fie credibilă. Această înțelegere a adoptării euro este mai mult decât necesară pentru momentul unei noi decizii politice, înțelegând acum calitatea acestei monede de ancoră a apartenenței și întărind rolul ei de vehicul, și nu de scop.

Un efort național condus cu această credință este un exercițiu de neînlocuit cu alte opțiuni, întrucât realizarea lui este deschizătoare de drumuri pentru ceea ce considerăm modernizarea României într-o Europă Unită, consolidarea apartenenței sale europene, dar, mai ales, ireversibilitatea opțiunii pentru modelul de civilizație și valori occidentale, din care să nu mai poată fi dislocată. Euro vine să întărească material și funcțional tratatul juridic al României de aderare la Uniunea Europeană, respectiv de a cere și livra, pentru a sta la masa decidenților. Zona Euro este o Uniune „mai multă”, cu participare a „mai multora”, în rândul cărora credem că trebuie să fie și locul României. Într-o lume agitată de comportamente imperiale periculoase, România are nevoie de o ancoră de ireversibilitate a opțiunii sale politice de fond, adoptarea euro devenind una dintre garanțiile necesare.

„Va fi greu în Zona Euro, dar și mai greu în afara ei” spune Victor Grigorescu, fost ministru al Energiei, într-un articol publicat în ziarul Adevărul (sept. 2017), dar acest lucru nu trebuie să ne îndepărteze de analiza oportunității adoptării euro, fiind doar copleșiți de „efectele” imediate, precum cele enunțate de autor: „Până acum, ne-au explicat economiștii ce se întâmplă dacă trecem la euro: nu vom mai putea folosi unele instrumente importante de politică monetară, Banca Națională va fi restricționată în anumite decizii, companiile românești vor exporta cu mai multă dificultate produsele atâta timp cât România va avea o monedă puternică, poate vor trebui să investească mai mulți bani pentru a crește calitatea, ca să justifice creșterea costurilor”.

Un alt mesaj de oportunitate, practic cu aceleași conotații ca și cele menționate anterior, este cel al ministrului portughez de Externe, Augusto Santos Silva (interviu Bloomberg), probabil stimulat și de declarația ministrului român de Externe, că

România ar putea adera la Zona Euro în 2022 (august 2017). Statele care ezită să treacă la euro în prezent, spune ministrul portughez, ar putea întâmpina de acum încolo dificultăți majore dacă vor amâna prea mult decizia. Motivul este că țările Zonei Euro se vor angaja la o mai profundă integrare și vor impune condiții formale și informale mai dificile de intrare în zonă a pretendenților de mai târziu care pierd oportunitatea momentului: „dacă nu urmezi drumul integrării, devine din ce în ce mai greu să te întorci la momentul oportun integrării”... în Zona Euro (n.n.)

Trebuie să privim în față și un alt adevăr, apropo de convergența reală de realizat, ca o condiție asumată informal (din păcate ca scuză) pentru adoptarea euro, pe care, practic, ne-o impunem moral, întrucât tratatele nu stipulează expres acest lucru. Este o stare de spirit insuflată de necesitatea sustenabilității oricărui progres – o frumoasă noțiune excesiv folosită, dar mai puțin explicată –, chiar dacă vorbim numai despre criteriile de la Maastricht. Se pare însă că, tocmai așteptând realizarea convergenței reale, ne-am îndepărtat de indicatorii care îi caracterizează performanța, iar costurile trecerii la euro vor exista întotdeauna și vor fi și mai mari cu trecerea timpului. Oare mesajul economiștilor, alții decât autorii acestei lucrări, „să așteptăm până când vom fi cu adevărat pregătiți și economia noastră va putea face față presiunilor competitive ale Zonei Euro” (sintetizat de Grigorescu), poate fi valabil perpetuu și în orice condiții? Rezistența la presiunile competitive nu o avem asumată de la tratatul de asociere încoace, când ne-am angajat să avem o economie de piață rezilientă la competiția loială? Peste 70% din exporturile noastre, care depășesc 60 de miliarde de euro pe an, se duc pe piețele Uniunii, și asta nu din motivul că nu fac față competiției comunitare? Avem o creștere economică bună, generalizată și chiar continuă după aderare, evident cu influențele ciclice normale unei economii de piață, dar, fiind în afara Zonei Euro, ne-am apropiat mai mult de prosperitatea partenerilor cei mai dezvoltăți din Uniune?

Ridicând aceste întrebări, este bine să cunoaștem ceea ce fac alte țări membre ale UE care trebuie să pună capăt derogării de a adopta euro, dar acest lucru nu trebuie să ne ducă spre alinierea la argumentele lor, prin care își justifică neprecizarea unor date (Cehia, Polonia, Ungaria, Bulgaria). Știm însă un singur lucru, și anume că țările spre ale căror argumente privim sunt toate pregătite stand-by pentru adoptarea monedei euro, având îndeplinite toate condițiile instituționale și de abordare a deciziei finale în orice moment, condiții recunoscute de partenerii Zonei Euro pentru seriozitatea operaționalizării demersului adoptării euro, ceea ce nu este cazul României.

România, abia din 8 decembrie 2016 are o hotărâre de guvern prin care s-a creat Comitetul interministerial pentru trecerea la moneda euro (HG nr. 931/2016), dar niciun comunicat public, cu amănunte despre demersul instituțional ce urmează, care să ajungă la urechile Bruxelles-ului și să fim luați în serios. Primul comunicat public este un inventar de opinii chiar în nota disparității acestora, cu efectul prezumției că suntem încă departe de o voință politică coerentă, focalizată pe o acțiune de pregătire autentică. Este de prisos să menționăm și lipsa de coerență în mesaje în ceea ce privește intențiile României, dacă imediat după declarația ministrului de Externe român (care nu poate fi luată drept opinie personală), reacția șefului PSD partidul de guvernământ, a creat o și mai mare confuzie declarând că nu există un demers guvernamental pentru adoptarea euro în 2022 și nu crede că cineva ar fi început „o asemenea aventură” (!).

- decizia la pachet

Am menționat că oportunitatea momentului nu mai poate fi folosită pentru exercițiul singular și focalizat al adoptării euro, în condițiile în care reinventarea Uniunii ține cont de obiectivele multiple cărora trebuie să le facă față în circumstanțe geopolitice complexe, multe dintre acestea adverse. Decizia României de trecere la euro trebuie să vină la pachet cu altele, care configurează un cadru mult mai larg de probleme și politici ale Uniunii, dacă se dorește desenarea unei perspective reale, de acum încolo, a procesului integrării europene. Uniunea a ajuns la un grad înalt de complexitate, astfel că o împiedicare, din orice motive, a acțiunii de consolidare a unei fațete a acestui poliedru impietează asupra ansamblului, ceea ce explică inerția letargică și periculoasă în care s-a ajuns, în opinia celor care vorbesc despre posibila destrămarea proiectului european.

În mod obiectiv, considerentul complexității trebuie judecat dintr-o altă perspectivă și, pentru a nu fi subiectivi, vom face apel la o opinie exprimată de fostul guvernator al Băncii Angliei, Mervin King în lucrarea sa Sfârșitul Alchimiei (2016), venită de pe poziția unei țări pe cale să părăsească UE. Ceea ce sesizăm, sau poate doar intuim, este faptul că decizia, la pachet, de adoptare a monedei unice trebuie bazată ab-initio și pe opțiunea de abordare fundamentală a oportunităților momentului. Poate că valorificarea optimă a acestora ține de modul cum vedem soluționarea crizei nucleului Uniunii, Uniunea Monetară Europeană: fie dăm ceasul puțin înapoi, pentru reduce complexitatea modelului dată de calitatea interrelaționării statelor membre prin liderii lor, fie se redecide accelerarea procesului integrării spre obiectivul final, uniunea politică.

În capitolul „Căsătorie și Divorț: banii și națiunile” (pag. 247, Editura Comunicare.ro, 2017) Mervin King spune că nu se poate soluționa criza Uniunii Monetare Europene „fără a contesta fie ambițiile supranaționale ale Uniunii, fie natura democratică a guvernelor supranaționale ale Uniunii Europene. Una sau cealaltă dintre părți va trebui să cedeze. King continuă însă cu necesitatea alegerii între întoarcerea la valutele naționale și asumarea „unui transfer clar și precipitat de suveranitate politică înspre un guvern european”. Observăm cu claritate necesitatea de a nu mai rămâne în zona gri atunci când vorbim despre destinul Uniunii, iar acest lucru înseamnă a fi decis, credem noi, pentru opțiunea a doua.

Dacă discursul președintelui Franței, Emmanuel Macron, arată hotărârea pentru a se face pași spre finalitatea celei de a doua opțiuni, urgența fiind Zona Euro cu un parlament, uniune fiscală, buget (o redefinire a ideii fondului monetar european)

și ministru de finanțe, cu un sprijin de principiu din partea cancelarului german – care poate deveni funcțional prin câștigarea unui nou mandat –, atunci trebuie să intuim, în virtutea reușitelor motorului franco-german de-a lungul existenței Uniunii, că destinul României în Uniune trebuie legat de consolidarea și continuarea viguroasă a proiectului european, prin instituții puternice, și cu privire nu numai la condiția economică a membrilor ei, ci și la politică și geopolitică, internă și externă a Uniunii, criterii mai greu măsurabile ca indicatorii de convergență în spatele cărora ne ascundem neputința.

În orice moment vom decide adoptarea euro, vor exista costuri pe termen scurt, dar și beneficii pe termen lung, în virtutea principului recuperării unei investiții inițiale. Discursul zilei oripilează prin simplitatea judecăților de valoare care ar trebui extinse la politică, geopolitică și strategie cu bătaie lungă, judecăți care, din păcate, sunt în favoarea așezării noastre la periferia lucrurilor importante în derulare. Tocmai acest lucru ne face să achiesăm la concluzia lui Grigorescu că „rămânerea în afara Zonei Euro ne păstrează în actuala stare de neputință”, ceea ce înseamnă că orice aspirații politice de a juca un rol european din situația de a fi la periferia Uniunii sunt sortite eșecurilor. Politicieni, cercuri de faceri, parteneri occidentali inserați în economia românească, simplii cetățeni, în orice forme de asociere, trebuie să-și asume costurile adoptării euro, care vor exista mereu, dar nu trebuie reduse doar la cele economice, după cum avantajele adoptării euro nu trebuie judecate doar în termeni economici. Curajul acestei opțiuni, într-un moment de mare oportunitate, trebuie însoțit de întrebarea extrem de dură asupra locului pe care ni-l dorim în Uniune în următorul deceniu, formulată de Grigorescu: „la periferie, singuri, sau în mijlocul celui mai mare bloc economic al lumii. Unde ne va găsi viitoarea criză economică, cu mâna întinsă la porțile Zonei Euro?”.

Schimbarea de atitudine trebuie privită și ca o trezire absolut necesară dintr-o reverie în care suntem blocați de aceleași (pre)judecăți perdante. În 24 martie 2017, Etienne Davignon, președinte al Prietenilor Europei și fost vicepreședinte al Comisiei Europene, a lansat un apel pentru revenirea la idealul european. Momentul a fost bine ales, tocmai când la summitul de la Roma al Consiliului European se lansa cartea viitorului/destinului Europei. Așa cum noi pledăm să nu rămânem la periferia Uniunii, cu necesitatea asumării costurilor în momentul de oportunitate existent, Davignon pledează pentru ca Europa să nu rămână la periferia lumii ca urmare a procesului de globalizare (**The Awakening**: „*On the 60th anniversary of the signature of the Treaty of Rome, Etienne Davignon, President of Friends of Europe, launches an appeal for an awakening of a European ideal*”, 24 martie, 2017).

Este inevitabil ca Europa să-și piardă locul de frunte în lume, iar cetățenii ei să devină o minoritate, ca o consecință inevitabilă a globalizării, spune Davignon. Soluția viitorului pentru cetățenii europeni este de a „rejecta fatalismul, ca singura alegere pentru cei care cred că pot modela viitorul. Destinul nostru nu poate fi retrogradarea la periferie”. Parafrazând alte ziceri ale autorului apelului, considerăm că și România, confruntată cu globalizarea și schimbările accelerate, își dorește ca modelul occidental – Uniunea – să fie preservat, istoria demonstrând că ieșirea din modelul de democrație de tip occidental și căderea în izolare au marcat timpuri cu mari eșecuri pentru țările în cauză. Mai mult, destinul României nu mai poate fi rupt de cel al Uniunii și credem că avem tot dreptul și interesul să fim în prima alinie a acțiunilor acesteia, nu numai cu privire la acțiunile interne, ci și pe plan global. Însăși necesitatea de a face față provocărilor/riscurilor globalizării ne obligă să ni le asumăm din interiorul Uniunii, ca actor global.

Jean Monet a avut dreptate în scrierile sale, strecurând o frază căreia trebuie să-i acordăm atenție: „Nimic nu este posibil fără oameni, dar nimic nu durează fără instituții”. Înțelegerea ei este mai mult decât emblematică dacă ne referim la Uniunea Economică și Monetară (UEM), aflată încă în zona de pericol după criza financiară. Ceea ce vedem este exact întărirea instituțiilor ei vechi și noi, printre care se numără și Uniunea Bancară. Putem participa la aceste instituții consolidate, dar și la cele noi, acceptând costul momentului în lumina beneficiilor pe termen lung, dacă vrem să modelăm viitorul României prin a fi în prima linie, mai puternici în Uniune și cu Uniunea. Acesta este unul dintre sensurile deciziei de adopta euro la momentul de oportunitate.

Tot Davignon spune, în apelul citat, că este momentul să revedem fragilitatea instituțiilor comunitare „responsabile pentru toate aspectele și realizările UEM”. Dacă ne asumăm acest adevăr ca stat membru al UE, atunci, știind că participând la întărirea instituțiilor comunitare și aderând la ele – adoptarea euro fiind o cale –, nu vom putea fi în situația de a fi criticați că, prin atitudinea noastră de a rămâne la periferie, împiedicăm statele care vor mai multă integrare. Ajungem astfel la problema spinoasă a Uniunii cu mai multe viteze sau ritmuri. Ne rămâne să judecăm acest adevăr (care a însoțit de fapt toată evoluția UE) prin ceea ce afirmă, de asemenea, Davignon: „Unul dintre marile merite ale proiectului european a fost că nu a forțat mâna niciunui stat membru, dar niciun stat membru nu are dreptul să țină pe loc alte state de a progresa în integrare”. Credem că aluzia este clară când ne lamentăm privind Uniunea cu mai multe viteze. Nu lamentarea rezolvă problema Uniunii cu mai multe viteze și adeziunea pentru o mai multă Europă împreună cu România. Acesta este momentul unei mari decizii, moment de care România trebuie să facă uz și, repetăm, adoptarea euro este doar o parte a ei.

Tema aderării României la Zona Euro este stringentă și, așa cum am susținut în repetate rânduri, trebuie tratată exclusiv politic, contextul actual adăugând și conotația geopolitică. Nu numai faptul că proiectul euro este unul politic, ci și situația geostrategică regională, centrifugarea unor state de la deciziile Bruxelles-ului, luate prin Consiliu, reiterarea perspectivei unei Uniuni în viteze, ritmuri, intensități diferite – toate, eufemisme ale unei realități existente de mult timp, ba chiar posibile prin tratatele Uniunii, și cauză a percepției de dezintegrare a Uniunii, sunt elemente de reflecție serioasă pentru decidenții politici români.

Trebuie făcută o alegere rapidă între a critica faptul de a te fi conformat unor discipline care te califică pentru Zona Euro, dar fără un drept de vot, și temerile că, deși la nivel de țară, pe medie, mai toți indicatorii economici de convergență pentru Zona Euro sunt buni (criteriile Maastricht și cele din Semestrul European), discrepanțele regionale sunt mari (oare a cui o fi vina,

după 20 de ani de la asocierea la UE?). **Oare faptul că, de la criza financiară, cursul leului a rămas în stabilitatea reclamată de mecanismul cursului de schimb II (ERM II), adevărat cu un suport al împrumutului de la FMI, în loc de un sprijin al BCE, nu este cel mai bun element de credibilitate că putem face față cerințelor adoptării euro?**

Europa cu multe viteze sau, mai știm noi, cu celelalte eufemisme folosite de fapt pentru o Uniune cu cercuri concentrice, atât timp cât vorbim că Zona Euro este nucleul dur al Uniunii (ceea ce este altceva decât conceptul de o Uniune cu două etaje, care bântuia prin anii '80), nu va mai avea relevanță dacă România va sta la masa statelor din Zona Euro. Dar așa ar putea fi parte la decizii privind ceea ce este și ce va fi centrul unei UE reinventate. Iată baza care oferă dreptul de a putea vorbi despre toate celelalte provocări.

Pentru a nu o spune noi, atunci când pledăm cu obiectivitatea cerințelor momentului la decizia-pachet, dar cu credința adevărului relativ, cităm doar titlul prezentării făcute de Pierre Defraigne, de la College of Europe, Bruges, cu ocazia Seminarului Jean Monnet cu tema „EU à la Carte?": „Întărirea euro trece prin construcția apărării comune". Avem confirmarea complexității angajamentelor care trebuie asumate prin poziționarea României față de documentele de reflecție ale Comisiei și, mai ales, a secvențialității acestora din punctul de vedere al efectelor în lanț, pentru a asigura viitorul unei Europe puternice, cu România în Uniune, cu Uniunea și pentru Uniune.

Ca urmare, decizia la pachet înseamnă, din punctul nostru de vedere, a achiesa la o Uniune a Securității și Apărării, Uniunea Economică și Monetară (cu intrarea în RMNII), Uniunea Bancară, Uniunea Fiscală cu toate ingredientele de credibilitate și capacitatea de a livra ceea ce România s-a angajat: respectarea statului de drept, păstrarea echilibrilor macroeconomice, stabilitatea prețurilor, stabilitatea cursului de schimb, Semestrul European, spațiul de manevră pentru politicile de macrostabilizare, stabilitatea financiară, observarea optimizării mixului de politici economice, cu obiectivul stabilității politicii monetare prin alegerea conduitei politicii fiscale pe termen lung, cu semnificații profunde: adoptarea euro cu asigurarea perspectivei pilonului fiscal al monedei unice în interiorul Zonei Euro, transferul suveranității asupra apoliticiei monetare naționale către BCE, trecerea la transferurile dintre statele membre/regiuni prin Eurobonds sau varianta pseudo-Eurobonds (European Safe Assets/ESAs, vezi Reflection paper on the deepening of the economic and Monetary Union, 31 mai 2017).

Nota bene pentru această suită de achiesări este evitarea susținerii conservatorismului, ca să nu spunem încăpățânării Germaniei, pentru programe guvernamentale austere (citește politici fiscale austere), solicitând disciplină mecanică în cheltuielile publice. Elemente care, toate, s-au dovedit că alimentează cercul vicios al crizelor în lanț declanșate de criza financiară: economică, fiscală, a datoriilor, a băncilor, cu posibila revenire la o altă criză economică.

Problema spinoasă în egală măsură a Uniunii și a României (chiar limitată pentru noi la ultimul obstacol, cel al convergenței reale) este reprezentată de necesitatea avansării în reformele structurale, de regulă lipsite de rigoare și fermitate. Uniunea are probleme de convergență economică și de creștere economică incluzivă, iar Zona Euro a înregistrat practic un deceniu (economic) pierdut (Steinberg, Ph., 2017), ca să nu spunem că Uniunea în ansamblu este într-o inerție letală (Defraigne, P., 2016), cel puțin până la exprimarea adevăratelor probleme ale statelor membre la unul din scenariile propuse prin documentele de reflecție ale Comisiei Europene. Să nu rămânem însă ancorați în problemele economice, evitându-le pe cele de percepere socială a realităților, de care va depinde succesul reformelor anunțate de acum încolo!

În septembrie 2017, Benoit Coeure, membru al consiliului executiv al BCE, se exprima, în publicația Borsen Zeitung, cu privire la o schimbare de atitudine a socialului față de UE, determinată de creșterea economică, reducerea șomajului, stabilizarea veniturilor, dar și de evenimentele politice (alegerile) din numeroase state din UE, prin care forțele antieuropene, radicalii de dreapta, și-au pierdut pozițiile de influență. Sprijinul pentru Uniune și euro marchează cele mai înalte cote din toate timpurile, demonstrând creșterea sentimentului de unitate pentru și încredere în democrație, în optimismul noilor inițiative franco-germane, care pot duce Europa la noi progrese tangibile. Concluzia este că Europa trebuie să valorifice această oportunitate, dincolo de inerția resentimentelor și temerilor față de economia deschisă promovată de integrarea europeană.

Destinul Uniunii trebuie formulat, ca urmare, cu luarea în considerare a soluțiilor posibile pentru trei îngrijorări de bază ale populației față de globalizare și de piețele libere. Viitorul Uniunii poate aduce stabilitate, onestitate și justiție în societate? Răspunsul nu poate fi decât în unificarea eforturilor pentru soluții multinaționale, și nu individuale. Puține țări își mai pot permite să se pună la adăpost prin propriile forțe de provocările globalizării dominată de piețe libere. „Momentul” unei Europe unite înseamnă adoptarea unor soluții comune în abordarea provocărilor globale, progresele așteptate fiind necesare pe două fronturi: „un angajament pentru întărirea instituțiilor existente și o viziune clară pentru mersul înainte al integrării”. Procedând în acest fel, Coeure ne propune să avem permanent în minte „promisiunea pe care am făcut-o când a fost fondată Uniunea Europeană, și anume că ea va aduce prosperitate și oportunități.

Problematika reformelor structurale, la a cărei abordare este obligată atât Uniunea cât și România, necesită o asumare prin luarea în considerare a scopurilor proiectului european (pace, prosperitate), a mijloacelor de realizare (cooperare aprofundată în cele mai multe domenii și cooperare și coordonare în politicile comunitare) și a oportunităților momentului, în enumerarea acestora din urmă intrând realitățile politice, geopolitice, economice și de atitudine a cetățenilor Uniunii. Criterialitatea încrucișată în momentul european actual de oportunitate presupune decizia la pachet cu privire la poziționarea României, simultan la toate documentele de reflecție ale Comisiei, cu angajarea în reformele structurale care să-i dea credibilitatea alegerilor dintre cele cinci scenarii: (S1) continuăm pe același drum (accent pe realizarea agendei de reforme pozitive); (S2) accent exclusiv pe piața unică (refocalizare numai pe piața unică); (S) cei care doresc mai mult realizează mai mult (cooperarea mai strânsă a celor care vor mai multă integrare în anumite domenii); (S4) mai puțin, dar mai eficient

(rezultate mai multe, mai bune și rapide în anumite domenii de politică); (S5) mult mai mult, împreună (statele membre decid să realizeze mai mult, colaborând intens în toate domeniile de acțiune).

Oricum am citi scenariile prin prisma adoptării euro, în mod obiectiv trebuie să facem legăturile între acțiuni multiple în cadrul aceluiași pachet de decizii. Dacă opțiunile în care credem (noi autorii) sunt benefice pentru România, atunci ele vor asigura o trecere de la (S4) la (S5): întărirea pieței unice în domeniul serviciilor, a economiei digitale, a energiei; coordonarea politicilor economice; uniunea bancară, uniunea fiscală, uniunea pentru apărare și securitate etc., toate împreună cu noi măsuri care să le instrumenteze pentru o Uniune mai unită și mai puternică.

În ceea ce privește România, perspectiva conservării poziției de net primitor (în sens generic), de altfel necesară, impune o serioasă reformă fiscală structurală internă (veniturile bugetare sunt numai 28% din PIB!), prin care să-și asigure resursele complementare, nu numai în urma ieșirii Marii Britanii, ci și a restructurării obiectivelor Uniunii de finanțat și, posibil, a creșterii cofinanțării, care condiționează accesul la fondurile Uniunii. Exemplul cel mai relevant, respectiv ideea cu care trebuie să ne obișnuim și mai mult dacă vrem mai multe bunuri și servicii publice de la Uniune: să investim și noi în capacitatea și soliditatea ei pentru a ni le putea oferi: „bugetul UE este prea mic pentru nevoile actuale ale statelor membre și că acesta poate chiar scădea dacă statele net contribuitoare vor decide acest lucru, mai ales când una dintre acestea va ieși din UE în 2019”, Dăianu, D., 2017).

- în loc de concluzii: opinii provocante sau preopante?

Cu privire la adoptarea euro de către România, putem consemna, din punct de vedere oficial, deocamdată, doar o sumă a celor mai recente opinii ale reprezentanților executivului și băncii centrale (premier, ministru de finanțe, guvernator) în calitate de membri ai Comitetului interministerial pentru trecerea la moneda euro. Chiar dacă unele dintre ele se repetă pe fond, ele nu pot fi însășilate, tratate cu lejeritate, spre a da o abordare coerentă într-un program de acțiune, ci, mai mult, vor rămâne doar o contemplare a ceea ce este de făcut, cu nuanța de dezarmare față de complicațiile care pot apărea. Ne rămâne însă mesajul că executivul își menține angajamentul de adoptare a monedei euro și este atent la eforturile necesare pentru pregătirea acestui proces.

„Trecerea la euro se va face la momentul oportun”, iată o frază repetată de foarte mulți prin logica perfectă a valabilității și corectitudinii. Întrebarea este cine și cum își asumă momentul oportun. Este vorba de pregătirea pentru acel moment sau de valorificare, momentul fiind pregătit? România nu este în niciuna din aceste extreme, iar frumusețea exercițiului este modul în care se produce apropierea pentru a aduce momentul oportun cât mai real în timp. Există opinii că îndeplinim criteriile de la Maastricht, ceea ce este suficient, dar putem devia din parcurs sub influența unui criteriu suplimentar foarte important, respectiv deficitul bugetar (Lazea, V., 2017). Există opinii că îndeplinim de fapt toate criteriile, în afară de unul din cei 11 indicatori de monitorizare prevăzuți în programul Semestrului European. Sustenabilitatea complexă a legăturilor dintre aceștia se poate pierde însă prin tentația de a promova politici de prociclicitate exact când nu este cazul.

„Fondatorii” Zonei Euro au devenit acum, după perioadele ușoare de parcurs înainte, foarte precauți față de posibili noi veniți, căutând soluțiile întârziate și care ar fi trebuit implementate: uniunea fiscală, buget de transferuri, ministru de finanțe al UE etc. Se știa de la bun început că euro era un proiect neterminat, o spunea chiar Irving Fisher, unul dintre părinții monedei unice, iar compromisiul înlocuirii pilonului fiscal cu coordonarea strânsă a politicilor economice a fost corect doar până s-au schimbat liderii care și-au asumat acest angajament.

Rigoarea procesului ține de constatarea că avem o sarcină dublă, spune premierul („Pe de o parte, trebuie să facem ca această trecere să fie cât mai lină pentru cetățeni. Pe de altă parte, să ne asigurăm că această convergență monetară se face în paralel cu o dezvoltare echilibrată a regiunilor țării și cu o convergență a veniturilor cetățenilor români, astfel încât să fie comparabile cu cele din alte state membre ale Uniunii Europene”). Rigoarea ține de „prudență, responsabilitate și profunzime”.... și de „reducerea decalajelor de dezvoltare între regiunile României, referindu-ne aici la infrastructură, venituri, PIB pe cap de locuitor”, dacă vrem ca trecerea la euro să fie sustenabilă, spune guvernatorul BNR, iar ministrul de finanțe insistă pe „convergența reală exprimată prin puterea de cumpărare și reducerea decalajelor regionale” (din comunicatul Comitetului, ianuarie 2017).

Calea spre euro ne este mai bine descifrată de istoricul creării monedei unice, de unde tragem concluzia unei voințe politice de acțiune rar întâlnită la un moment de cumpănă a Uniunii mai puțin grav decât cel postcriză financiară, un moment al lăncezirii proiectului european în contextul unei „liniști” continentale de natură să „stimuleze” statul pe loc. În prezent, se discută despre adoptarea euro de către România într-un context agitat, care impune reformarea Uniunii, iar noi privim subiectul paralel cu acest proces, în loc să profităm de el, ca fiind parte a reformării UE prin propria noastră reformare.

Un eveniment recent, găzduit de Academia Română, a readus în actualitate apartenența României la Uniunea Europeană. Tema, susținută de reprezentanți ai Secției de științe economice, juridice și sociologice fiind „România și aderarea la Zona Euro”, a avut la bază studiul cu același nume realizat de o echipă formată din Daniel Dăianu, Ella Kallai, Gabriela Mihailovici și Aura Socol. Era de sperat ca, sub augusta Aulă a Academiei Române, autonomă și independentă, expresie a dreptului la o gândire liberă, lucrurilor să li se spună pe nume, corect, cu obiectivitate și, mai ales, până la capăt. CUM și DE CE erau subiecte epuizate în alte dezbateri. Era nevoie de a se ajunge la CINE ar avea de făcut foarte multe pentru a valorifica

momentul. Simțul instituțional a dezamăgit prin eschivare, prin îmbinarea profunde preocupări despre subiect cu neputința, aceasta din urmă fiind pusă pe seama aceleiași nepregătiri fără autori sau responsabili.

A trecut totuși un sfert de secol de când am început transformarea sistemică în România, care însemna și realizarea convergenței reale din două motive: primul, cel al modernizării României, ca sarcină continuă a politicului; al doilea, ca opțiune de reper, modelul Uniunii Europene, și acest lucru până ca România să devină Stat Membru al acesteia. După 10 ani de la aderare, subiectul convergenței reale rămâne mai deschis, cu mirarea că nu ieșim din periferia Europei. Totul a mers bine până la necesitatea acțiunii coerente pentru a începe o convergență reală bine structurată, ceea ce însemna programe de guvernare pe măsură.

Sub presiunea Raportului lui J. C. Juncker, de natură omagială de altfel, lansat la 1 martie 2017, luat în seamă la Summitul de la Roma, reacțiile avute de analiștii noștri, cei mai mulți din afara sferei cercetării academice, s-au înscris ca de obicei în nota revoltelor abrupte, radicale, mai mult sau mai puțin argumentate, ceva poate bun și la modă în toată Europa. Raportul nu a fost de complezență și a fost urmat de documente de reflecție foarte importante, asupra cărora criticile nu mai au niciun rost. Este vorba despre poziționare și angajamente, un rar prilej, ca fiind stat membru al Uniunii, România să-și consolideze reciproc interesele naționale cu cele ale Uniunii în ansamblul ei.

Problema României este în prezent raportarea la nucleul dur al Uniunii, așa cum am mai menționat, iar acest lucru necesită credibilitate, puțință de a livra concret, dar nu exclude compromisuri și chiar prejudicii, nu numai pentru România, ci și pentru alte state membre ale UE, toate cu drepturi egale. Multiplele opinii exprimate converg spre uitarea faptului că Uniunea își tratează mereu viitorul numai după performanțele statelor membre, cu adagiul că aceia care merg încet nu pot să-i oprească pe aceia care merg mai repede. Viteze sau ritmuri diferite exprimă un adevăr care trebuie înțeles fie cu demnitatea celui învins, fie cu aplombul celui determinat să câștige. Din acest motiv, cei care au exprimat opinii (dezastruoase) cu privire la Europa cu mai multe ritmuri, și nu numai ei, ar fi trebuit să beneficieze de un Raport național de bilanț la 10 ani de la aderare, făcut de o autoritate competentă, față de care să se poziționeze.

Credem că un astfel de Raport îl meritau și cetățenii României, care au fost printre cei mai entuziasmați pentru aderarea țării la UE (chiar și din ceva ignoranță atunci, acum nemaifiind cazul). Poate că aflăm cu obiectivitate ce au însemnat cele 32 de miliarde euro atrase din fonduri structurale pentru realizarea convergenței reale. Din analizele noastre rezultă că vina este reciprocă, întrucât ceea ce s-a dorit de o parte a fost contrazis de cealaltă. Este inexplicabil refuzul birocratilor de la Bruxelles cu privire măcar la planurile de dezvoltare a infrastructurii fizice din România. Contemplăm în prezent că, fiind totuși în UE, nu am realizat uniunea teritorială a României cu o infrastructură modernă.

La astfel de reacții și percepții am pledat mereu pentru discernământul bazat pe cunoaștere, invitația fiind nu numai la calmul dat de profunzimea analizei, ci mai ales asupra soluțiilor la provocările cu care ne confruntăm și unde putem avea contribuții sau putem oferi sprijin statelor membre partenere cu care avem dovedită și certificată empatie. Decelarea în opinii a unor reacții aproape de agresivitate denotă două lucruri grave: primul, că ne fuge terenul de sub picioare, iar al doilea, că dăm crezare opiniilor că Uniunea a ajuns unde a ajuns, mai ales în ultimul deceniu, adică la cei trei D – Dezmembrare, Disoluție, Dispariție –, cuvinte spuse chiar de înalți oficiali ai UE. Chiar așa, cu România în interiorul Uniunii? Oare nu avem și noi o vină când am fost în mod vizibil doar un follower al altora?

Convergența reală „este un maraton continuu, și nu o cursă de 100 de metri” spunea V. Lazea, dar, dacă suntem stat membru, de ce să nu parcurgem acest maraton fiind în Zona Euro și nu în afara lui? De ce? Pentru că nimeni nu s-a angajat la acest maraton în plan național, iar a fi într-o echipă cu angajamente și livrări reciproce poate că ar fi mai productiv pentru România.

Să privim în urmă și la alte opinii, cele mai relevante fiind ale celor care au reușit introducerea monedei unice, proiect inedit și de neegalat. Studiul Raportului lui Jacques Delors ar fi binevenit pentru cei care au temeri și frustrări, îndoieli și angoase. Cercetători și oameni politici vor vedea că lansarea euro s-a bazat mai puțin pe teoria zonelor optime valutare – o teorie și nimic mai mult –, cât pe o puternică voință politică a liderilor vremii, **pilonul fiscal fiind lăsat în grija asumării politice a unei cooperări comunitare și discipline fiscal-bugetare naționale de excepție**, așa cum afirma, la București cu câțiva ani în urmă, Étienne Davignon. Euro, conceput pentru „vremurile bune” ale înțelegerilor dintre liderii europeni, a reușit să devină a doua valută utilizată în comerțul internațional după doar primii 10 ani de funcționare și multe țări își țin rezervele valutare în euro. Criza financiară nu a modificat cu nimic aceste performanțe, ci a ridicat necesitatea ca ele să fie consolidate cu un proiect politic complet, Uniunea Fiscală și Uniunea Politică. Când ne exprimăm opinia despre adoptarea euro, trebuie să avem în vedere dacă urmărим finalitatea proiectului european și cu contribuția noastră.

Declarația de la Roma, precum și Consiliile Europene care vor urma – pentru interpretarea corectă a paragrafului care spune că statele membre vor acționa împreună, în ritmuri și intensități diferite, după cum va fi necesar, mergând împreună în aceeași direcție, în linie cu tratatele, și că Uniunea este nedivizată și indivizibilă (textul exact în engleză: „*We will act together, at different paces and intensity where necessary, while moving in the same direction, as we have done in the past, in line with the Treaties and keeping the door open to those who want to join later. Our Union is undivided and indivisible.*”) – ne vor pune în față alegerile din scenariile deja cunoscute. Avem certitudinea că se va redefini și contextul funcționării Zonei Euro în cadrul unei noi perspective a Uniunii Europene, fie chiar cu ritmuri diferite. Este de reținut faptul că declarația menționată ar trebui să fie interpretată ca un act de mare voință politică, într-un moment crucial pentru Europa și omenire, iar dacă este așa, în ea regăsim și angajarea politică a României ca Stat Membru. Dar acest lucru nu poate rămâne scris doar în concluziile unui summit european.

Lucrurile nu mai pot rămâne cum au fost până în prezent, respectiv practicarea voită a unei încetinelii și așteptări „după alții”, stare de fapt pe care tot noi o evaluăm și o tot evocăm, prea des, în lipsa unui activism mai bun în deciziile Uniunii. Pentru România, Uniunea rămâne referențialul de destin european, primul angajament politic colectiv, reasumat recent atâta vreme cât Uniunea este nedivizată și indivizibilă. Acest lucru este important și în beneficiul României, cu condiția ca România să contribuie la viitorul edificiului Uniunii prin propriul ei exemplu: o aplecare serioasă pe o rapidă modernizare și consolidare a structurii economiei naționale. Să renunțăm la plasarea țării în coada oricăror clasamente care se alcătuiesc în interiorul și în afara Uniunii.

DESPRE DIAGNOSTIC

Unde suntem după 10 ani de la aderare ne-o spun clasamentele, puțin modificate față de 2007, în raport cu alte state membre ale UE, ceea ce denotă că, probabil (chiar dacă ne repetăm), nu am înțeles menirea statutului nostru de Stat Membru deplin și cu drepturi egale și abordarea cooperării economice în cadrul Uniunii. Se pare că așteptările noastre erau îndreptate spre ceea ce trebuie să facă Uniunea (mereu) pentru noi și mai puțin ceea ce trebuie să facem noi pentru noi înșine ca Stat Membru în cadrul UE. Din păcate, vorbind despre adoptarea euro de către România, am căzut în capcana acestei neînțelegeri grave, cu constatarea plăta a pregătirii insuficiente, adică slaba convergență reală.

Acest diagnostic este adevărat, dar el denotă, parcă din ce în ce mai mult cu trecerea anilor de la momentul aderării, că nu am înțeles complexitatea procesului integrării în dimensiunile sale, nu ca scop în sine, ci ca vehicul sau proces la care ne-am angajat cu multe speranțe pentru viitorul economic și securitatea României:

(1) de obiectiv comunitar: integrarea nu vine de la sine și nici nu trebuie lăsată să se întâmple pur și simplu, fără a face politici de orientare către acesta; admiterea acestui lucru înseamnă lipsa de interes a societății, ceea ce ar fi un paradox în raport cu opțiunea politică pentru integrare;

(2) de sistem funcțional nou pentru o țară aderentă: a fi într-un sistem funcțional mai larg decât frontierele economice ale unei țări trebuie să fie o opțiune asumată, în sensul că vrând să se beneficieze de efectele unei funcționalități într-un spațiu economic mai larg, România trebuie, la rândul său, să funcționeze în limitele naționale în parametrii sistemului comunitar; integrarea europeană, prin aquis-ul comunitar, demonstrează tocmai relevanța sistemului funcțional pentru ca integrarea să se manifeste, să fie sustenabilă;

(3) de proces: desfășurarea acestuia urmărește, în principiu, compatibilizarea proprie – structural instituțională și funcțională – la regulile Uniunii; dezvoltarea pentru integrare, în cazul României, are evident conotația unui proces de concentrare a opțiunile naționale spre o singură filieră sau un singur punct de trecere – spațiul comunitar; integrarea, ca proces, are și avantaje și dezavantaje, legate în principal de capacitatea de a fi participant direct sau indirect la modelarea sistemului integrat;

(4) de instrument: există obiective naționale a căror realizare comportă fie opțiunea cooperării mai largi, fie decizia de a face singur ceea ce îți propui; într-o lume a interdependențelor și a vitezei de comunicare, opțiunea pentru integrare ca instrument sau vehicul s-a dovedit a fi cea mai rațională, din perspectiva dezvoltării și asigurării prosperității și securității naționale pe plan european, în perioade de timp rezonabile pentru societate, dar cu condiția de a fi proactivi, și nu contemplativi la ceea ce se decide și în numele tău;

(5) de comunitate în mixul de politici economice cu o construcție instituțională adecvată/flexibilă: există o natură stratificată, inseparabilă, a integrării ca procesul real de dezvoltare către acest obiectiv; distingem, ca urmare, vectori de acțiuni simultane și lianți cu o dublă calitate: osmotică și permeabilă; această semnificație a integrării relevă, în final, nevoia de funcționalitate a sistemului național în ritmul sistemului integrat, nici partea și nici întregul neavând de suferit de pe urma cuplării prin pasul aderării de facto; nerespectarea acestui principiu a dus la Uniunea cu mai multe viteze, care ne sperie, omițând faptul că suntem părtași la ea.

A evoca dezavantajul lipsei convergenței reale, mai ales în ultimii 5 ani și cu o fervoare care pentru unii analiști a ridicat însăși problema de ce ar mai trebui să trecem la euro, duce la un adevăr dureros, respectiv recunoașterea că, în practică, nu s-a acționat instituțional spre o serioasă pregătire pentru adoptarea euro. Ce să înțelegem, de fapt, dacă reformele structurale au mers cum au mers, că viitorul nostru în Zona Euro este amânat sine die? Poate la Bruxelles se știe în mod informal că ne preocupă trecerea la euro, dar din punctul de vedere al seriozității demersului nostru, acesta va fi fost poate luat în seamă la Bruxelles, cu primul comunicat al Comitetului național de trecere la euro.

Am rămas la nivel academic cu studii și dezbateri multiple, de care nici un program guvernamental nu a ținut cont, iar adevărul convergenței reale constă în reforma instituțională care trebuie să de credibilitate demersului. Dacă pe linie academică am încercat să răspundem la întrebarea CUM și, mai nou, justificând amânarea răspunsului la întrebarea CÂND. Ca autori ai acestor opinii, lămurii și asupra întrebării „DE CE?”, o definiție mai clară (poate) a procesului de pregătire pentru adoptarea euro ne îngăduie o serie de recomandări: să nu fim inhibați de teorii deja depășite de fenomenologia globalizării; decizia de pregătire a adoptării euro trebuia și trebuie să fie o acțiune coerentă și continuă, bucurându-se de un sprijin politic permanent prioritar; la acest proiect trebuia să fie mobilizată întreaga societate, fiind un proiect pivot de anvergură națională,

pentru cetățenii acestei țări. Dacă ceea ce ne împiedică să adoptăm euro este convergența reală, atunci preocuparea pentru ea ar fi trebuit să fie esența oricărui program.

Convergența reală, în toate timpurile are nevoie de resurse și reforme structurale interne serioase. Utilizarea corectă a resurselor publice interne este o prioritate, dar mai întâi trebuie colectate resurse corect și la un nivel optim de proporție din PIB cât mai aproape de media standardelor Uniunii. De asemenea, a miza numai pe fonduri europene și granturi, cu greu atrase și ineficient valorificate, justifică plasarea noastră în clasamente codașe din punctul de vedere al rezultatelor concrete. Constatăm că de vină este nerealizarea convergenței reale, dacă cea nominală este la zi, ar trebui să ne temem că se pune semnul de egalitate între convergența reală și calendele grecești.

Apăsați însă de argumentul insuficienței convergenței reale, tratarea aderării României la euro se înscrie în nota unui pesimism susținut de rezultate precare. O continuă raportare la teoria economică și, mai ales, la teoria zonei valutare optime omite alte valențe ale monedei unice, benefice pentru România mai ales în contextul geopolitic al momentului, definit ca fiind grav și dramatic. Să nu uităm că teoria este extrasă din practică, iar o monedă exprimă o interacțiune umană în dimensiunea încrederii într-o ficțiune cu funcțiune, după cum se exprima Costin Kirițescu. Că ficțiunea trebuie întărită în cazul euro cu ceea ce prevedea Raportul celor cinci președinți (realizarea pilonului fiscal) și, mai recent, scenariile viitorului UE reprezintă un adevăr de necontestat, dar nu vedem niciun pas înainte, stând pe margine sau în paralel cu destinul Uniunii.

A acționa pentru a adera la euro, printr-o economie națională bine structurată, dezvoltată printr-o creștere sustenabilă, este un deziderat care țin în primul rând de propria noastră voință politică. Ajutorul Uniunii, deși este complementar, poate fi mai bine valorificat aflându-se cât mai aproape de nucleul dur al acesteia, iar modalitatea practică pentru asta este poziționarea cât mai repede cu o agendă clară și credibilă pentru demersul de reformă al instituțiilor Uniunii și pentru cetățenii României. Momentul nu este doar al Uniunii și al României, ci al tuturor elementelor care definesc în prezent ordinea internațională și mersul globalizării.

Să nu uităm că există o chemare la reforme profunde ale instituțiilor create de acordurile de la Bretton Woods în 1944 (vezi, Paola Subacchi, profesor și vicepreședinte la Scuola di Scienze Politiche – Bologna, Italia) și întrebarea este despre cum vom putea face față mai bine provocărilor globalizării, printre care și o nouă ordine internațională, fiind în Uniune, cu moneda euro, actor global puternic, sau în afara ei, cu moneda națională. Apelul pentru reformă este general, odată cu răsăritul unei noi ordini internaționale, de presupus că va rămâne liberală.

În domeniul Organizațiilor financiare internaționale (FMI, Sistemul Băncii Mondiale), piloni a ordinii internaționale liberale, fără reforme serioase, problema fundamentală este că „business as usual” (formulă de guvernare în care parcă dorim să ne complăcem) nu mai ține, pericolul fiind înlocuirea acestora fără a se cunoaște variantele posibile. Sfârșitul anului 2017 este important pentru toate structurile instituționale internaționale, iar a vedea și a aștepta ce va fi după nu poate fi soluția pentru nimeni.

Designul făcut în 1944 ordinii internaționale actuale, de către englezul John Maynard Keynes și americanul Harry Dexter White, convenit de 44 țări la Bretton Woods, New Hampshire, SUA, este în același pericol ca și designul UE. Adunarea generală a ONU din toamna anului 2017 a clamat necesitatea reformării instituției care apără și generis civilizația umană. Nu se poate gândi o nouă ordine pe cenușa unei alte ordini, și asta numai din nepăsare și inerție. Este de subliniat faptul că, în mijlocul acestor necesități evocate, cea mai activă agendă de reformare este cea a Uniunii Europene. Autorii cred că la acest proces România trebuie să contribuie din interiorul ei, a nucleului de decizie, impunându-se asumarea cel puțin a costurilor care îi scurtează drumul spre securitate și prosperitate.

SCENARIUL NR. 6

„Aveam la dispoziție doar două opțiuni: fie să ne reunim în jurul unei agende europene pozitive, fie să se retragă fiecare în colțul său”. Jean-Claude Juncker

Am încercat, pe parcursul cercetării noastre, rememorarea fondului evenimentelor premergătoare unor decizii cât mai conturate și convergente pe o agendă europeană cât mai fezabilă, într-un context complicat și centrifug. Încheiem ceea ce s-ar dori a fi unele concluzii, cu o opinie asupra discursului privind Starea Uniunii 2017 a președintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker. Până a ne exprima asupra fondului discursului de interes pentru România cu privire la tema monedei unice, ne oprim asupra formei documentului care exprimă o stare de spirit care s-a vrut a fi indusă statelor membre.

Discursul este personal, asumat ca lider al unei structuri de o importanță vitală în creionarea destinului Uniunii, combinând romantismul (este aprecierea premierului Olandei, Mark Rutte) cu optimismul, altfel spus cu trecutul glorios care poate fi perpetuat numai prin ceva din trecut la un moment oportun. Uniunea, prin trecutul ei, a fost și pentru România un punct de atracție și a reușit să-i fie tangibil. Chemarea de fond este că nu ne putem opri aici, iar pentru ușurarea deciziei naționale J. C. Juncker propune un nou scenariu 6, rezultat al sintezei turului de forță făcut în statele membre pentru consultarea în

materia apropierei scenariilor în număr de cinci, descrise anterior. Propunerile sunt clare, coerente, aduc a un plan de acțiune care poate fi convenit, atenție, posibil cu o majoritate calificată.

Descoperim, în contrapartidă, necesitatea urgenței, implicării, acțiunii pe câteva fronturi unde prezența celor mai multe state vor da tonul refacerii unității pentru o Uniune mai puternică. Adoptarea monedei euro ține de toate aceste fronturi, unde sunt prevăzute reforme într-o viziune care trebuie să aducă plusvaloare procesului de integrare și dividende statelor membre. Pentru redresarea economică, devenită fapt, și nu o dorință, există posibilitatea concentrării pe provocările care au nevoie de soluții astfel ca proiectul să dăinuie. Deși alegerile din Germania nu erau consumate (la data demersului lui J.C. Juncker, n.n.) se induc amendamente oricărui guvern german posibil rezultat din alegerile parlamentare, referitoare la dinamismul unor propuneri făcute de președintele Franței, Emmanuel Macron. Cancelarul Angela Merkel la conferința de presă avută cu omologul francez, Edouard Philippe, își imagina un post de ministru european al finanțelor, guvernanta întărită a Zonei Euro, participarea la finalizarea Uniunii bancare și înființarea Fondului Monetar European ca instrument de intervenție în condiții riguroase în situații de criză. Acest lucru nu înseamnă, încă, o armonizare a viziunii de reformă, nici franco-germană și nici cu expozeul lui Juncker. Cel mult o apropiere, dacă „sloganele guvern economic, ministru european al finanțelor și un buget comun” vor fi argumentate cu substanța de care au nevoie, spunea Merkel.

Așa cum observă mulți analiști, legată de subiectul acestui capitol, propunerea-cheie este posibila implementare a unui mecanism de pre-aderare pentru țările care doresc să adopte moneda unică. Este doar o mână întinsă sau un interes discret definit, că o Uniune mai puternică înseamnă o piață unică, o monedă unică extinsă la mărimea ei? Iată întrebarea față de care potențialii beneficiari ai mecanismului propus nu par să fie cu toții încântați, pentru că, după opinia noastră, închistarea în argumentele lipsite de viziune dăinuie. Nu negăm faptul că există temeri și din partea „oferanților”, dar, la acest moment al Europei, observăm o prelungire a tarelor egoismului, și nu a solidarității din partea unor parteneri europeni, care, după ce și-au creat o prosperitate durabilă, chiar pe seama celorlalți parteneri europeni, au probleme majore de moralitate numai față de propriii cetățeni.

Cu scuzele durtății aserțiunii noastre, cu riscul de a fi bănuți de a nu înțelege fundamentul, sensul și obiectivul integrării economice, întrebăm mai departe, dacă, în loc să ne preocupe un nivel generalizat al unei prosperități, ne încurcăm în barierele apărute în calea ei. Oare care mai este sensul corelației dintre prosperitate și securitate atunci când vorbim despre pacea pe continent? De ce viitorul imediat al Europei constă în realizarea unei Uniuni a apărării și securității?

Subterfugiile sau chiar bunele intenții ne dau argumentele solide asupra necesității de a trece cât mai repede la adoptarea euro. Motivațiile bune sau rele ale celor care împiedică acest lucru trebuie valorificate ca buni negociatori. Victor Bratu, ziarist cu multiple preocupări în cauzele pe care le tratează, ne spune pe bună dreptate că este de neimaginat cum cele opt țări care încă nu au adoptat euro (fără Marea Britanie) și având o pondere de 15% din PIB-ul Uniunii să nu funcționeze la unison, pe baza politicilor Eurozonei, dar cu moneda euro, și desigur cu riscuri rezonabile (vezi articolul „Scenariul 6 de reformă a UE”, Cursdeguvernare.ro, 14.09.2017).

Discursul lui J. C. Juncker, de la care am pornit a produs „prozeliți și supărați”. Unii prozeliți au chiar aceleași rezerve, cum este cazul ministrului german de finanțe, Wolfgang Schauble, care crede că adâncirea cooperării pe baza extinderii Zonei Euro intră în viziunea Berlinului, „dar este clar că toate condițiile trebuie îndeplinite”. Putem citi că, în spatele argumentului tehnic al unor criterii, unele oficiale, altele apărute informal pe parcurs, stă de fapt menținerea status quo-ului Germaniei, performanță și individualistă. Dintre cei supărați, vehemența Olandei și Austriei continuă cu aceeași ardoare menținerea la distanță a României de Spațiul Schengen și Zona Euro. Ungaria și Polonia pedalează pe drumul înfundat al cedărilor de suveranitate, negând practic statura lor de stat membru al Uniunii. Dar, propriile lor argumente se contrazic atunci când se pune întrebarea ce este de făcut, iar România credem că trebuie să iasă din capcana incoerențelor între ceea ce trebuie făcut și ce se poate face.

Juncker, care a demonstrat și rezultate, ca personalitate europeană și prin funcțiile politice avute în țara sa, dar și în Uniune, subliniază șansa României de a discuta aderarea la Zona euro, **măcar prin adoptarea ERM II, ca instrument de protecție față de slăbiciunea competitivității sale** (idee elaborată de Fritz Scharp și reluată de Lukas Vesely în articolul „Can Europe Converge on What Convergence Should Mean”, Social Europe, aprilie 2017). Se pare că în (ne)înțelegerea convergenței găsim cheia viitorului monedei euro și al Zonei Euro, deocamdată diferită prin prisma modelului economic, adoptat să spunem de țările nordice și cele sudice ale Uniunii.

România trebuie să marșeze pe ideile lui J. C. Juncker conținute în reiterarea tezelor privind o Uniune a valorilor, o Uniune mai puternică și o Uniune a mai democratică. Reluăm din discurs următoarea frază: „Dacă vrem ca moneda euro să unească mai degrabă decât să divizeze continentul nostru, atunci aceasta ar trebui să fie mai mult decât moneda unui grup select de țări. Euro are vocația de a fi moneda unică a Uniunii Europene în ansamblul său”. Apoi „Statele membre care doresc să adopte moneda euro ar trebui să poată face acest lucru. Propun, așadar, să creăm un instrument de aderare la Zona Euro, care să ofere asistență tehnică și chiar financiară. Dacă dorim ca băncile să funcționeze în temeiul aceluiași norme și să fie supravegheate în același mod pe întreg continentul, atunci ar trebui să încurajăm toate statele membre să adere la uniunea bancară”. Desigur, nu trebuie uitate rezervele („Toate statele membre, cu excepția a două dintre ele, trebuie și au dreptul să se alăture Zonei Euro de îndată ce îndeplinesc toate condițiile”).

Avem de negociat „condițiile”, dar avem și propunerea de a fi creat un instrument de aderare la Zona Euro care să ofere asistență tehnică și chiar financiară țărilor decise să intre în Zona Euro. Poate ar fi bine să fim cei care descurcă ițele invitației într-o Uniune deocamdată divizată, printr-un caiet de sarcini sau o foaie de drum în care să ne regăsim cu forța de a fi mai bine pregătiți pentru euro. Desigur, avem de luptat și cu realitățile noastre, reflectate într-un seminar organizat de

CursdeGuvernare.ro (deja menționat), la sediul BNR, imediat după discursul lui J. C. Juncker. Că sunt triste, osificate sau nu, ele atrag atenția supra substanței unor eventuale negocieri.

În nume personal, economistul-șef al BNR, Valentin Lazea, vorbește despre necesitatea reformelor structurale interne, în fața unui auditoriu care întrebă, ca și autorii acestui studiu, care este definiția reformelor structurale, ca să nu le mai privim ca pe o formulare critică: „Toate aceste măsuri nu au culoare politică. Ele ar trebui luate de orice guvern, fie de stânga, fie de dreapta. Aceste măsuri sunt de tip win-win: câștigul ar fi nu numai economic, ci și de tip politic, pentru că reforma în fiecare domeniu afectează câteva zeci de mii de oameni, care trăiesc pe anumite rente, dar aduce beneficii pentru 20 de milioane de români”.

Directorul general al BCR Pensii, Radu Crăciun, spune că „dacă vrem ca alții să ne ia în serios, trebuie ca mai întâi noi înșine să ne luăm în serios... Cred că este o iluzie să ne imaginăm că o decizie politică europeană poate să reprezinte o scurtătură pentru eșecurile politice, pentru derapajele democratice, pentru guvernarea mediocră a României din ultimele decenii... Cu toată onestitatea, este de decelat în ce măsură o declarație politică, precum cea a domnului Juncker, anulează diferențele mari de dezvoltare economică și de calitate a guvernății care separă România de restul Europei”.

A fi realiști este o necesitate, dar gestionarea realității este alta. Desigur, nu pot exista înlocuitori pentru o politică de dezvoltare sănătoasă, așa cum au afirmat Radu Crăciun și Ionuț Dumitru, președintele Consiliului fiscal, sau cum a sintetizat acest lucru Ana-Maria Vasile (Wall-street.ro: „Ce ne califică să aspirăm la statutul de membru al Zonei Euro și al nucleului dur al Europei? Mai nimic!”), dar era de dorit ca subiectul vehemenței să aibă și propuneri realiste. Altfel, rămânem în retorica descrisă deja, a neputinței, și nu era timpul față de Momentul Europei în care vrem să ne scriem istoria.

Încheiem „apelul” autorilor cu îndemnul de a nu se determina alăturarea realităților României la o Eurozonă „percepută ca zonă a dezastrelor, unde discuțiile au fost centrate pe o posibilă destrămare”, greșit privită în această manieră de mulți (cum spune Daniel Gros, director al Centrului de Studii Politice Europene, Bruxelles, în articolul său „The Eurozone's Hidden Strength”, Project Syndicate), ci la o zonă euro redresată economic, deci un fundament pe care trebuie clădit acum, prin voința politică.

O notă de optimism, în cele argumentate de noi, o aduce Liviu Voinea, viceguvernator BNR, în cadrul unei analize dedicate adoptării euro. Este un nou semnal că banca centrală, ca instituție și abordare instituțională, nu poate fi pasivă față de acest demers și continuă să-l dezvolte ca posibilitate. În expunerea sa, intitulată „România în Zona Euro: când și cum” remarcăm o ordonare a demersului cu argumentele pozitive necesare și care trebuie valorificate. Ideea unei foi de parcurs pentru adoptarea euro este extrem de încurajatoare. Este de observat, așa cum și Juncker și-a fondat discursul pe ceea ce vor cetățenii de la Uniune, că „românii sunt cei mai înfocați susținători ai monedei unice, deși economia românească are cel mai scăzut nivel de convergență reală cu zona UE” – 64% din cei intervievați (Doru Cireașă, „Sfat BNR: Asigurați-vă bunăstarea înainte de adoptarea Euro!”, Digi 24).

Poate că din ceea ce susține o instituție importantă pentru economia României, sunt de reținut următoarele:

- a) **România îndeplinește criteriile nominale de convergență** (cele oficializate formal ca obligatorii, criteriile de la Maastricht), dar sunt necesare reforme structurale, care să consolideze fundamentele economice, pentru realizarea unei macrostabilități dinamice, să reducă tensiunile care se pot acumula pe fondul creșterii economice peste potențial, dar mai ales să întretină un permanent sentiment favorabil al pieței;
- b) Euro trebuie tratat ca un proiect, ca urmare adoptarea monedei unice are nevoie de o decizie politică, fundamentată pe consens național și în acord cu partenerii din Zona Euro;
- c) Este nevoie de o foaie de parcurs care să pună accent pe rolul de ancoră a monedei euro pentru România, inclusiv în sens de securitate;
- d) **Există un cost de oportunitate al amânării adoptării euro, care poate face loc adâncirii decalajelor dintre România și Zona Euro, convergența reală de care ne plângem.**

Detaliile tehnice pălesc în fața pierderii oportunității momentului unei decizii politice, întrucât nu vom putea participa la luarea unor decizii care ne privesc, în cel mai direct mod, și vom pierde exact stimulentele dezvoltării pentru convergență. Un dialog imediat este necesar, ne spune și Daniel Dăianu, membru neexecutiv în CA al BNR: „*Avem șansa de a participa mai consistent la «refondarea/regândirea UE», chiar a Zonei Euro, iar dialogul acesta nu trebuie să aștepte summitul din 2019.*”

Intrarea României, a leului, în ERM II este fezabilă la acest moment de oportunitate, acest lucru având nevoie de „un avânt” politic național, un stimulent exact pentru a grăbi convergența reală de care ne plângem. Poate așa cum și Uniunea „a pus” euro înaintea Uniunii Politice, România poate avea curajul de a pune euro înaintea convergenței reale.

Autori dr. Napoleon Pop și dr. Valeriu Ioan Franc

[1] Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2012, Ediție Revăzută și Adăugită, Academia Română și Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”.

[2] Vom vedea, în sinteză, în paginile ce urmează, abordări încă recente ale temei puse în discuție, așa cum au fost ele formulate în studiile noastre anterioare, atât la Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”, Institutul de Economie Mondială al Academiei Române, cât și în cele ale Centrului de Cercetări Financiare și Monetare „Victor Slăvescu”, din structura aceluiași institut academic.

[3] Documente de planificare strategică fundamentate cu importantă contribuție academică, sub coordonarea acad. Tudorel Postolache.